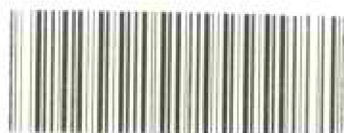
52

פ-8/ 2096

ספר תולדות היונה

התכתבות רחל ינאית עם
יהודה סלוצקי

1957 - 1963

2/6/10/8

ת"א, ט"ו בטבת תשכ"ג 11.1.63

לכב'

נשיא ישראל מר יצחק בן-צבי

ולרעיתו, גב' רחל ינאית בן-צבי

שלום רב

הנני שולח לכם במצורף קובץ סיפורים של ילדים, שיצא זה עתה בהוצאת "מסדה".

את הסיפורים כתבתי לפני כחמש-עשרה שנים ורובם כולם באו בשעתם ב"דבר לילדים". הסיפורים סובבים על מעשי גבורה, על אהבת מולדת בימים הקשים לעמנו, על חלוצים ומעפילים לארץ-ישראל.

הנני מקוה כי ספרי זה ימצא חן בעיניכם.

בכבוד ובברכה

יהודה סלוצקי

מדינת ישראל

מערכת תולדות ההגנה, בית אליהו, שדרות רוטשילד 23

תל אביב, ט"ו חשון תשכ"ג
12.11.62

מס'

לכבוד

גב' רחל ינאית בן-צבי

שלום רב.

הנני שולח לך בזאת את אגרותיך והמכתבים. הנני מעלה כי הכנתי את הרשימה המלאה של גרשון מושייר ז"ל ותשלח לך בעוד מועד

בכבוד ובברכה

יהודה סלוצקי

רחל בן־צבי-ינאית
בית הנשיא

ירושלים, כ"א באלול תשכ"ב
20.9.1962

ליהודה סלוא שלום רב,

התיחדתי עם דפי "ספר ההגנה", במיוחד עם הפרק שלושים וששה - מאורעות תרצ"ו, וזכרונות רבים מאותם הימים הציפו אותי, והעבירוני אל אוירת שנת 1936. פלא הדבר בעיני, איך לא הרגשנו באביב זה שבאים עלינו ימי הדמים. זכורני, לא חששנו ביותר לנבי-מוסא הקרוב, ובאין דאגה יתירה בלבנו למצב הבטחון, יצאנו בן-צבי ואני (במכונית של ידידנו חיים ורדי) לעבר-הירדן לעשרה ימים: לעמאן ולפטרה, למען ולעקבה, ודרך ראש-אל-נקיב, כונתילה וקוסימה עד לבאר שבע.

במבואות פטרה נפגשנו עם שיירת הבוטנאים והזואולוגים מהאוניברסיטה והצטרפתי אליהם. אני מספרת על-כך, כי בין הסטודנטים פגשתי בגרשון מושיוב, אותו הכרתי עוד בירושלים. בחור חמד, פעיל בהגנה, ועתה נתגלה בפני כבוטנאי מובהק. בכל חניה שהשיירה היתה חונה, היה גרשון מתבלט בין הבוטנאים.

ברצוני להעתיק בזה, בשביל הארכיון שלכם, שני קטעים שרשמתי בזמנו על גרשון. יהיה זה ציון לנפשו היקרה, הרי היה אחד הקרבנות הראשונים במאורעות אותה השנה. לא ידעתי אם כתב מישהו עליו, ויש לי צורך להזכיר אותו:

"--- מרחב רב של מדבר צין, הגובל עם סיני. הדרך לפנינו מתרוממת, מזדקפת. המשאית כאילו מטפסת על גבי קיר צר ומתפתל. לרגעים נעצרת הנשימה. המשאית נושפת, סובבת ועולה, כמו תלויה על בלי-מה. אנו מצוּוים על הזהירות, נטיה כלשהי לימין או לשמאל עלולה לדרדר אותנו מטה. כאן מותרים החברים על תרשימים... אך הנה הגענו למקום כעין רחבה מוארכת, אנו נעצרים, קופצים לשם רישום.

2/.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

רחל בן־צבי–ינאית
בית הנשיא

ירושלים,
בסמוך אלי הבוטנאי גרשון (מושביוב). רגליים קלות ועין בוחנת לסטודנט הצעיר, מרחוק הוא מבחין בצמח בודד, בחתימת דשא. הוא משכיל לגלות צמחים בין נקיקי סלעים, בתוך סדקים צרים. הבט איך הוא מטפס קלות, איך הוא ניתלה על גבי ניקרה, איך הוא מדלג על הסלעים. פעם הוא בודק שיח בודד שניראה מרחוק כאבן מאובקת, ופעם קנה־סוף, שנזדקר כזיז של סלע. פה חדשנתיים ושם רבשנתיים. נהירים לו כל בני משפחת הצומח. הוא מגדיר על נקלה בדגניים, בפרפריים, בשפתנים, ותיקיר תופחים. אייג וזוהרי ונעמי, הבוטנאים המובהקים, בוטחים בו, בגרשון, וסומכים על חוש הבוטנאי שלו. הם תולים בו תקוות גדולות. מי פילל שגרשון מושיוב המחונן יהיה בין ראשוני הקרבנות במאורעות־הדמים של תרצ"ו.

בחניות אני שמחה להילוות אל גרשון, משתתפת עמו ברישום. בסבלנות הוא מסביר לי טיבו של כל צמח, ומספר על תנאי גידולו. שלא לעכב את השיירה עברנו אל המשאית האחרונה.

הנהגים עמלים בדחיפת המכוניות וקוראים את החבריה לעזרה. הללו מוותרים על הנסיעה בכלל, מבכרים ללכת ברגל, ואף אני הולכת ליד גרשון. משהגענו לסיבוב חד, נזדרזנו לעזור בדחיפה, דחפנו מכונית אחרי מכונית, עד שעברנו את הדרך הקשה.

ההליכה במעלה מייגעת, אך הנה כבר הגענו אל ראש־א־נקיב – –

והנה קטע נוסף:

השעה היא שעה של בין הערביים, פשטו הצללים והוסיפו על הידיעות השחורות שנמסרו לנו. דנין אינו מייעץ לצאת לדרך בלילה. הרצינו הבוטנאים והוסיפו להדק קשרי התיקים. ואני כבר רחוקה מחוקרי הצמחים, בנפשי אני כבר בירושלים ומיסרת את עצמי על שנעדרת זה 10 ימים שלמות מירושלים. פרשתי לפינה ושקעתי בהרהורים נוגים. ברוחי אני

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

חשה את עצמי בין חברי בהגנה בירושלים. נגש אלי גרשון מושיוב, פניו חורו מדאגה. בלחש הוא שואל - המוכנים אנו בירושלים? גרשון פעיל בעניני ההגנה בין הסטודנטים, אין לבו לצמחים עכשו. דניך מספר לי על אבנר - משהרגיש בהלך הרוחות של מאורעות מיהר מיד לעלות לירושלים. הפעם לא התכבדתי באגרת ממנו.

עם גרשון יצאנו החוצה. בפתח החצר טרח נהג ערבי על-יד מכונית משא. ניסה גרשון בערבית לקשור שיחה עם הנהג, אך הלה לא נענה, הפליט משהו ולא שעה יותר אלינו. זוהי האוירה - העיר גרשון, אוירה המבשרת רעות. ניצבנו דוממים בפתח החצר. זזתי וגרשון נשאר כתקוע במקום, והרגשה היתה לי כי נשימתי נעצרה. האם חש את קיצו כי קרוב. האם ניחש שבמאורעות הדמים הבאים עלינו יהיה הוא בין החללים הראשונים - -"

המאורעות אז הדהימו את כולנו, כמו באו במפתיע, ולא מעט התייסרו אנשינו, שלא ידענו דיינו להיכון לקראתם. פעם כבר העירותי שבפרוץ מאורעות תרצ"ו הייתי צמודה לחות הלימוד יומם ולילה, ולא יכולתי עוד להשתתף בכל ישיבה וישיבה של המפקדה בירושלים. כשהייתי יורדת העירה, הייתי נחפזת עם ערוב היום לחזור לחוה, כי היינו מותקפים במקום כמעט לילה-לילה על-ידי השבט הבדואי "סובכרה" מן הגבעה ממול החוה, ומן הכפר סורבכיר מדרום.

בדף 674 נזכרת חות הלימוד בזו הלשון:

"בחות הלימוד שבהנהלתה של רחל ינאית נמשכו העבודה והלימודים ת ח ת מ ש מ ר מ ת מ י ד ש ל א נ ש י ה ה ג נ ה על אף ירויותיהם של הערבים מן הגבעות (עליך לתקן שגיאת דפוס לא בין כי אם מן הסמוכות".

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

רחל בן־צבי–ינאית
בית הנשיא

כמה מצלצלות המלים "תחת משמר מתמיד של אנשי ההגנה" הקורא צריך לחשוב שהמשמר כלל לפחות כמנין אנשים. ובכן, מה היה אותו המשמר של ההגנה? היו נשלחים אלינו מרמת רחל בחור או שניים ולא בכל יום. אך ערב-ערב היה מגיע אלינו בסיורו בסביבה החבר יעקב ברגר. ביקורו החטוף היה נוסף בנו בטחון. ידענו, אם יפול דבר בחוה יעקב יושיט לנו מיד עזרה.

ידענו שצפויים להתקפות והיינו תמיד דרוכים, גם הבנות החניכות בגיל 15 - 13 הקדימו ללמוד להשתמש בנשק. היינו בסה"כ ששה מבוגרים בחוה: הפועל רפאל והשומר יוסף, המדריכות: פנינה בעצי פרי, אסתר בגן-הירק, חייקה בלול, ברוריה במטבח, ואני נוסף על ההנהלה מדריכה במשתלת הנוי והיער. [illegible]

אספר קוריוז: לילה אחד נשארתי בעיר, ובבואי לחוה בבוקר, סיפרה לי פנינה, שהיתה יד ימיני בעניני ההגנה במקום: החבר שנשלח מההגנה העיר אותה בבהלה בחצות - מה לעשות - שאל - יורים עלינו! פנינה הרגיעה אותו, והצביעה על פינות הבית, שם עמדו בחליפין המדריכות ואחדות מבין החלמידות בשמירה. היו לנו כארבעים חניכות בחוה בגיל 15 - 13 משתי הכתות. השומר והפועל ואליהם היה מצטרף גם חבר ההגנה, היו סובבים בתוך המשק. חבר או שניים ולא בכל לילה - כזה היה "המשמר המתמיד" בחוה.

הזכרתי את יעקב ברגר, הצטערתי שבפרק זה בירושלים לא נזכר שמו של יעקב, לא ניתנה לו שום הערכה, לעומת זאת הגזימו מאוד בהערכתו של אליהו כהן. מה פתאום העליתם אותו כל-כך, האם התמיד בירושלים? היה אולי איזה חדשים ותו-לא. (ואתם עושים ממנו גיבור, סגנו של יצחק שדה, מוגזם הדבר).

מכיון שהארכתי בזכרונות מאותם הימים, אגע גם בענין ה"הבלגה" - טוב שאתם מסיימים את פרשת ההבלגה בביקורת עצמית חריפה. אך היו בינינו ואני בתוכם שהתנגדנו להבלגה מראשיתה. זכור לי הויכוח הסוער עם בן-גוריון, הוא טען: ההבלגה תרים אותנו בעיני הבריטים

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

סגינו המוסריים. ואני טענתי שהבריטים
בהגותנו המוסרית, והערבים יסבירו
שה ויגבירו התקפותיהם.

היתה זו אשליה עצמית, ואמנם הביאה
בתוכנו עד שנשברה ההבלגה ויצאנו
בשרות.

שלום רב

רחל ינאית-בן-צבי

צריך הרמוני

הלאו ואבנות

להצלות את

במותו של פרנץ מ.

י"א בחשון תשכ"ב
8.11.1962

ליהודה סלוא רב שלום,

טוב שהחלפת המלת "משמר"במלה <u>שמירת</u> בתות הלימוד בימי המאורעות של תרצ"ו.

אני באה בזה לבקש ממך להואיל להחזיר לי את האגרת האחרונה שכתבתי לך ובתוכה קטעים מתוך רשימותי (בסיור עם השיירה מהאוניברסיטה) לדמותו של חבר ההגנה גרשון מושיוב. בינתיים גיליתי עוד אידה קטעים עליו, יותר חשובים לדמותו, ואשתדל לכתב רשימה אחת מיוחדת, יותר שלמה, לזכרו. על-כן רציתי לקבל בחזרה כל האגרת שלי אליך, בה ספרתי בין היתר על גרשון.

מדינת ישראל

מערכת תולדות-ההגנה, משרד הבטחון, הקריה

תל-אביב, כ"ט בתשרי
תשי"ט

מס' 13.10.1958

לכבוד
נשיא ישראל
מר יצחק בן-צבי
ורב' רחל ינאית

שלום רב,

1). קבלתי את מכתביכם, הלוח הכרונולוגי הוא כמובן בנוסח ראשון ויעבור עוד תיקונים רבים. רצוני רק להעיר כי זהו לוח כרונולוגי כללי ובנוסף אליו יבואו לוחות כרונולוגיים מפורטים יותר לפרשיות הראויות לכך (למשל פרשת מאורעות אב תרפ"ט). בלוח כללי המקיף תקופה של קרוב ל-20 שנה אי-אפשר, כמובן, להזכיר פרטים רבים עם כל חשיבותם.

2). בנוגע למכתב רעית הנשיא על ספר הזכרון של י. פת. קראתי בו ונוכחתי כי ערוך הוא ברשלנות יתרה. די להזכיר כי בשום מקום בספר לא נזכר תאריך הולדתו ופטירתו של המנוח. אין ספק כי לו ניתן לי. פת לערוך בחייו את זכרונותיו לדפוס היה משנה ומתקן בהם הרבה. אסור היה לפי דעתי לפרסם בספר את פרשת רצח הערבי בירושלים (בעמוד 212). זוהי פרשה שאינה מוסיפה לא לארגון ה"הגנה" ולא לי. פת. סטיות כאלה (промахи בלע"ז) אפשר למצוא בספר כהנה וכהנה...

3). לפי מכתביכם דומני שעברתם כבר על רובו של ספר ה'. הייתי מבקש להפגש עמכם לשיחת סיכום של ספר זה, משום שבקרוב תתחיל פרשה חדשה: הספרים הראשונים נמצאים כבר בסידור, ובימים הקרובים כבר יהיה עלי לשלוח לכל עורכי הספר את יריעות ההגהה ולא הייתי רוצה שנערבב את ספר ה' הדן בתקופה אחרת לגמרי עם הספרים א' ב' ג'. משום כך, ראוי היה, לדעתי, לסיים את פרשת הדיון בספר ה' לפני שנתחיל בבדיקת יריעות הדפוס של הספרים הראשונים.

הנני מצפה לתשובתכם

בברכה,
יהודה סלוצקי
יהודה סלוצקי

בוצע לפי בקשתו של מר ש. צוגרי הנ"ל. שלחנו לו בשם הנשיא
ים/חם את העתק עדותו לספר תולדות ההגנה שהבטיח
לשלוח לו. [illegible]

צ.מ. 935

כ"א באלול תשכ"ב
20.9.1962

ליהודה סלוצ שלום רב,

התיחדתי עם דפי "ספר ההגנה", במיוחד עם הפרק שלושים וששה - מאורעות תרצ"ו, וזכרונות רבים מאותם הימים הציפו אותי, והעבירוני אל אוירת שנת 1936. פלא הדבר בעיני, איך לא הרגשנו באביב זה שבאים עלינו ימי הדמים. זכורני, לא חששנו ביותר לגבי-פוסא הקרוב, ובאין דאגה יתירה בלבנו למצב הבטחון, יצאנו בן-צבי ואני (במכונית של ידידנו חיים ורדי) לעבר-הירדן לעשרה ימים: לעמאן ולפטרה, למען ולעקבה, ודרך ראש-אל-נקיב, כונתילה וקוסימה עד לבאר שבע.

במבואות פטרה נפגשנו עם שיירת הבוטנאים והזואולוגים מהאוניברסיטה והצטרפתי אליהם. אני מספרת על-כך, כי בין הסטודנטים פגשתי בגרשון מושיוב, אותו הכרתי עוד בירושלים. בחור חמד, פעיל בהגנה, ועתה נתגלה בפני כבוטנאי מובהק. בכל חניה שהשיירה היתה חונה, היה גרשון מתבלט בין הבוטנאים.

ברצוני להעתיק בזה, בשביל הארכיון שלכם, שני קטעים שרשמתי בזמנו על גרשון. יהיה זה ציון לנפשו היקרה, הרי היה אחד הקרבנות הראשונים במאורעות אותה השנה. לא ידעתי אם כתב מישהו עליו, ויש לי צורך להזכיר אותו:

--- מרחב רב של מדבר צין, הגובל עם סיני. הדרך לפנינו מתרוממת, מזדקפת. המשאית כאילו מטפסת על גבי קיר צר ומתפתל. לרגעים נעצרת הנשימה. המשאית נושפת, סובבת ועולה, כמו תלויה על בלי-מה. אנו מצוּוים על הזהירות, נטיה כלשהי לימין או לשמאל עלולה לדרדר אותנו מטה. כאן מווּתרים החברים על תרשימים... אך הנה הגענו למקום כעין רחבה מוארכת, אנו נעצרים, קופצים לשם רישום.

2/.

בסמוך אלי הבוטנאי גורשון (מושביוב). רגליים קלות ועין בוחנת לסטודנט הצעיר, מרחוק הוא מבחין בצמח בודד, בוחיפת רשא. הוא משכיל לגלות צמחים בין נקיקי סלעים, בתוך סדקים צרים. הבט איך הוא מטפס קלות, איך הוא ניתלה על גבי ניקרת, איך הוא מדלג על הסלעים. פעם הוא בודק שיח בודד שנראה מרחוק כאבן מאובקת, ופעם קנה-סוף, שנזדקר כזיז של סלע. פה חדשנתיים ושם רבשנתיים. נהירים לו כל בני משפחת הצומח. הוא מגדיר על נקלה ברגנייט, בפרפריים, בשפתנים, ותיקיו תופחים. אייב רזוהרי ונעמי, המוטנאים המובהקים, בוטחים בו, בגרשון, וסומכים על חוש הבוטנאי שלו. הם תולים בו תקוות גדולות. מי פילל שגרשון מושיוב התמונן יהיה בין ראשוני הקרבנות במאורעות-הדמים של תרצ"ו.

בחניות אני שמחה להילוות אל גרשון, משתתפת עמו בירשום. בסבלנות הוא מסביר לי טיבו של כל צמח, ומספר על תנאי גידולו. שלא לעכב את השיירה עברנו אל המשאית האחרונה.

הנהגים עמלים בדחיפת המכוניות וקוראים את החבריה לעזרה. הללו מוותרים על הנסיעה בכלל, מבכרים ללכת ברגל, ואף אני הולכת ליד גרשון. משהגענו לסיבוב חד, נזדרזנו לעזור בדחיפה, דחפנו מכונית אחרי מכונית, עד שעברנו את הדרך הקשה.

ההליכה במעלה מייגעת, אך הנה כבר הגענו אל ראש-א-נקיב – –

והנה קטע נוסף:

השעה היא שעה של בין הערביים, פשטו הצללים והוסיפו על הידיעות השחורות שנמסרו לנו. דנין איננו מייעץ לצאת לדרך בלילה. תרצינו הבוטנאים והוסיפו להדק קשרי התיקים. ואני כבר רחוקה מחוקרי הצמחים, בנפשי אני כבר בירושלים ומיסרת את עצמי על שנעדרת זה 10 ימטות שלמות מירושלים. פרשתי לפינה ושקעתי בהרהורים נוגים. ברוחי אני

חשה את עצמי בין חברי בהגנה בירושלים. נגש אלי גרשון מוסיוב, פניו חורו מדאגה. בלחש הוא שואל המוכנים אנו בירושלים? גרשון פעיל בעניני ההגנה בין הסטודנטים, אין לבו לצמחים עכשו. דניין מספר לי על אבנר - משהרגיש בהלך הרוחות של מאורעות מיהר מיד לעלות לירושלים. הפעם לא התכבדתי באגרת ממנו.

עם גרשון יצאנו החוצה. בפתח החצר סרח נהג ערבי על-יד מכונית משא. ניסה גרשון בערבית לקשור שיחה עם הנהג, אך הלה לא נענה, הפליט משהו ולא שעה יותר אלינו. זותי האוירה - העיר גרשון, אוירה המבשרת רעות. ניצבנו דוממים בפתח החצר. זזתי וגרשון נשאר כתקוע במקום, והרגשה היתה לי כי נשימתי נעצרה. האם חש את קיצו כי קרוב. האם ניחש שבמאורעות הדמים הבאים עלינו יהיה הוא בין החללים הראשונים - -

המאורעות אז הדהימו את כולנו, כמו באו במפתיע, ולא פעם התיירנו אנשינו, שלא ידענו דיינו להיכון לקראתם. פעם כבר העירותי שבפרוץ מאורעות תרצ"ו הייתי צמודה לחוות הלימוד יומם ולילה, ולא יכולתי עוד להשתתף בכל ישיבה וישיבה של המפקדה בירושלים. כשהייתי יורדת העירה, הייתי נחפזת עם ערוב היום לחזור לחוה, כי היינו מותקפים במקום כמעט לילה-לילה על-ידי השבט הבדואי "סובכרה" מן הגבעה ממול החוה, ומן הכפר סורבכיר מדרום.

בדף 674 נזכרת חות הלימוד בזו הלשון:

"בחוות הלימוד שבהנהלתה של רחל ינאית נמסכר העבודה והלימודים ה ח ת מ ש מ ר מ ת מ י ד ש ל א נ ש י ה ה ג נ ה על אף ירויותיהם של הערבים מן הגבעות (עליך לתקן שביצת דפוס לא בין כי אם מן) הסמוכות".

4/.

ויעריכו את מושגינו המוסריים. ואני טענתי שהבריטים לא יבינו את התנהגותנו המוסרית, והערבים יסבירו הדבר כפחד וחולשה ויגבירו התקפותיהם.

ההבלגה - היתה דו אשלית עצמית ואמנם הביאה לתגובות שליליות בתוכנו עד שנשברה ההבלגה ויצאנו לפעולות בדרכים ובשדות.

מדינת ישראל

מערכת תולדות ההגנה

בית אליהו, שדרות רוטשילד 23

ת"א, כ"ח אדר ב' תשכ"ב

3.4.62

מס': ....

לכב'

גב' רחל ינאית בן-צבי

שלום רב.

קבלתי את מכתבך מ-25.3. ראשית חן חן לך על החוברת בענין הפליטים הערביים, שממנה יש ללמוד הרבה על המנטליות של הערבים, שהיוו ללא ספק גורם חשוב בפעולותינו מלפני בעת [illegible].

קבלתי את [illegible] ורשמתי בהתאם לכך תיקונים בטכסט. בענין הפרוטוקול של [illegible] עם [illegible] ואבקש את ראש [illegible] בפרוטוקולים של הועד הפועל של ההסתדרות, ואם נרשמו דבריך – ואבקש להמציא לי העתק מהם.

את מותו של יעקב [illegible] מזכיר אני בקשר עם עליית חניתה [illegible] 99. החוברת [illegible] נכתבה ברשמת ספרית ההגנה [illegible] (148). יעקב [illegible] היה מפקד דרום ירושלים בשנות 1936–1948. ואני זוכר כי [illegible] אותו [illegible] קורס [illegible] ברמת רחל. [illegible] ברמת-רחל.

[illegible] האחרונה.

בתודה ובברכה

[illegible]

מדף 907

יצחק שדה

בסתיו 1921 הגעתי ירושלימה, לארגן את פלוגת המוצבים של גדוד-העבודה. הודעתי לרחל ינאית וליצחק בן-צבי שאני עומד לרשותם. היו לי אקדח ושתי פצצות. בסוף אוקטובר ובתחילת נובמבר הורגש אי-שקט בעיר. פניתי אליהם שנית והודעתי להם, כי אני מוכן לשרת כחייל, אבל לא אוכל לקבל תפקיד פיקודי, שכן אינני מכיר את העיר. ברגע האחרון, כאשר החלו המהומות הערבים, הטילו עלי את הגנת בנין "ועד-הצירים", שעמד מול הדואר הישן. על אף מחאותי הוכרחתי לקבל תפקיד זה. הבית היה בסימטה במורד מרחוב יפו, ליד פונדק ערבי; כדי להגיע לרחוב יפו צריך הייתי לעלות בדרך תלולה. לפקודתי נשלח אלכס שטיינברג, שהיה בלתי-מזוין. קשר עם המפקדה לא היה לי. כשהחלה המהומה באזור שהיה בתחום לפיקודי, ראיתי המון ערבי המתקדם אגב נפנוף בחרבות ובמקלות; לא הבינותי את קריאותיהם וחשבתי שבכך מתחילות הפרעות. ציידתי את ה"צבא" שלי בפצצה אחת לאיש והתיצבנו ערוכים בסימטה. שקלנו אם כבר הגיע הרגע הנכון לזרוק אותן, ואם לא יתבלבלו בחזרה, במורד הרחוב. כשהוספנו לעלות ראינו, מספר יהודים, עומדים ברחוב, שקטים יותר מאתנו. הבינותי כי המצב איננו מסוכן, ואני ו"צבאי" חזרנו לבסיס.

השארתי את אלכס במקום, ויצאתי לרחוב לסייר יחידה. נתקלתי בנהגים יהודים שהסתובבו ברחוב באפס-מעשה. גייסתי מהם כעשרה, והודעתי לשני מרכזי הפיקוד בירושלים - לפנחס רוטנברג ולרחל ינאית - כי אנו זקוקים לנשק. בערב הגיעו אלי שתי סדרות נשק: גם מרחל וגם מפנחס רוטנברג. לאחר שערכתי סיור בסביבה נתברר לי, כי עיקר המאורעות יתרחשו בעיר העתיקה. החלטתי להעביר את המגויסים שלי מסביבות "ועד-הצירים" למלון "אמדורסקי", שעמד אז מול מגדל-דויד.

ידועים המאורעות שקרו למחרת הפעולה בהנהלת אייזיק (פיזור המסיתים הערבים). מצבנו היה קשה מאוד: מספר יהודים נדקרו ברחוב הבזאר, אבל כשבאתנו לתפוס את המתנקשים לא מצאנו איש ברחוב. הם מיד מסתתרים בחצרות, מתנפלים על קרבנותיהם ונעלמים. מן הגג שלנו ראינו את הערבים הסוחבים את הפצועים מפעולתו של אייזיק ועולים אתם לעיר העתיקה. הבינונו כי הם ספגו מכה. בינתים התמלאה הסביבה של מגדל-דויד צבא בריטי. מן הגג ראיתי את סטורס כשהוא מטייל ומשוחח עם שיכים ערבים. בינתים נתברר, כי יש הכרח להחליף את אייזיק, שקיבל הוראה להסתלק מחשש מאסר. בנתמניתי כמפקד במקומו ברחוב היהודים. הנשק מן הגג הורד על-ידי בחורות, שיכלו לעבור את שורות הצבא בלי חשש של חיפוש, ואנו ירדנו דרך רחובות הארמנים, כשאנו מצוידים רק במקלות. בדרך פגשנו קבוצה, שנראתה לנו כערבים, והחלטנו להתקיפם במקלות, ורק ברגע האחרון התברר, כי אלה הם יהודים ספרדים.

בעיר העתיקה מצאתי מפקד רשמי מלניקוב (הפסל). בחשק רב רציתי לוותר לו על הפיקוד במקום הזר לי מבחינת השטח. אך "ציבור-הפועלים" (בדמות רחל ינאית) הטיף לי מוסר, שאין למסור את כל השלטון ל"בורגנים" (רוטנברג), אשר מלניקוב היה בא-כוחו. התנהל איפוא משא-ומתן בין שני הצדדים, וכתוצאה ממנו הועבר מלניקוב לפיקוד בקרית-ענבים.

~~אירגנתי את השמירה במקום ולמדתי להכיר את הסיטואציה. מלבד נסיונות קלים לחדור, שנהדפו בקלות, לא היו שום תקריות.~~

~~[illegible]~~

.2.

אירגנתי את השמירה במקום ולמדתי להכיר את הסיטואציה. מלבד נסיונות קלים לחדור, שנהדפו בקלות, לא היו שום תקריות.

באפיזודה – לאופי המערכה בימים ההם אציין, כי באחת האזעקות, כשנדמה היה שצריך לרכז את כל כוחנו בפינה אחת בעיר העתיקה – עמדתי לצאת לאזור הסכנה. בכנסתי לחדרי לקחת את הפרבלום שלי – והנה התברר לי שגבי עוסק בפירוקו לחלקים=חלקים "לשם אימון".

מן הימים ההם נשאר בי הרושם העז שעשה עלי חלק מתושבי העיר העתיקה, שהשתתפו אתנו באומץ=לב ובמרץ, הן בשמירה והן בסידורים.

רחל בן־צבי ינאית
בית הנשיא
ירושלים

תאריך
כ"ב באדר ב' תשכ"ב
28.3.1962

לכבוד
מר יהודה סלוא-סלוצקי
מערכת תולדות ההגנה
בית אליהו
שד' רוטשילד 23
תל-אביב.

שלום וברכה,

בהתאם לבקשת רעית הנשיא
הגב' רחל ינאית בן-צבי
הנני מעבירה אליך את החוברת
הר"ב.

בברכה,

מזכירת רעית הנשיא

י"ט באדר ב' תשכ"ב
25.3.1962

ליהודה סלוצקי רב שלום,

דפדפתי בדפי הידיעות, החומר מרתק, ואני מקוה שייקרא גם על-ידי הנוער. עברתי על הערותיו של בן-צבי ורוצה להעיר בזה אי-אלו הערות:

דף 66, פרק 42, אתם כותבים: "בשנה זו ובשנה שאחריה (כלומר 1937/38) התקדם ארגון ההגנה מפדרציה של סניפים בודדים לארגון ארצי."

אתם אומרים התקדם פירושו שהתקיים קודם, והנני להעיד על כך שהתקיים כבר ביד לאחר מאורעות תרס"ט. היו שמורים אצלי קטעים מפגישות המיפקדות (פעם בירושלים ופעם בתל-אביב) ואם אמצא את החומר אשלח לכם לארכיון.

דף 87, בענין ההבלגה ראיתי לבקש אם יש לך חומר מהדיון על ההבלגה במרכז המפא"י או בועד הפועל של ההסתדרות - מראשית ימי ההבלגה, אולי נרשמו גם דברי שדברתי נגד ההבלגה בראשית הימים ובן-גוריון התפרץ כמדירותו והתוכח אתי. אם ישנו החומר, הואיל-נא לשלוח לי העתק.

דף 69 בקטע למטה כתוב: "לאחר רצח החמישה החליט יעקב פת לאחד את כל הישובים ממערב לירושלים ומצפון לנקודות בגוש כפרי תחת פקוד אחד."

זכור לי מאוד הדבר - החלטנו על כך במפקדה בירושלים יחד עם יעקב. יתכן שיעקב ברשימותיו כותב שהוא הוא שהחליט על כך ולא הזכיר כלל את המיפקדה. אך לדעתי יש לתת הדבר ברוח ההגנה - להזכיר גוף צבורי - את המיפקדה (כמובן בלי שמות) ואת שם המפקד יעקב פת. ברור שלא החליט על דעת עצמו.

אגב, הדפסתי אז רשימה על החמישה ונתנו קטעים ממנה גם בדברי. אמציא לך הרשימה.

הייתי יחד עם בן-צבי בעלית הגיתא. ולא ישכח מן

./.

הלב האסון של יעקב ברגר. כבואכם להזכיר את העליה לחניתא - לא יהכן שלא להזכיר שיעקב נפל בחניתא. הוא הותקף במקוב, נפצע קשה ומת בבית החולים בחיפה.

לזכרו של יעקב יצאה חוברת בירושלים, אולי ישנה אצלכם?

ולבסוף, אני מבציאה לך בזה חוברת באנגלית על הפליטים, דברים אקטואליים ביותר, תמצא בה סימוכין לדברים שכתבתי לך מכי בירגא דייד ומרשמים שונים שספגתי בעצמי.

מדינת ישראל
משרד הבטחון
בית-אליהו שד"ר 23

תל-אביב, י"א אדר א' תשכ"ב
15.2.1962

מס' ____________

לכב'
גב' רחל בן-צבי - ינאית,
שלום רב,

את מכתבך מכ"ז בכסליו קבלתי לפני ימים מספר וחן-חן לך על הערותיך לספר שלנו.

במכתבי זה לא אעמוד על ההערות שקיבלתי אותן, ושהכנסתי בהתאם להן תיקונים בנוסח הספר. אכתוב רק על שני ענינים:

א) פרשת ירושלים. אני עצמי הייתי מורה ברמת רחל בשנות 1936 - 1938 ופרשת ירושלים בשנים אלה קרובה אלי ביותר. זכורני שהיינו נוסעים ללוות את המכוניות שנסעו לחוות-הלימוד להביא מים לרמת-רחל, כל פעם שהיו הערבים מקצצים את צינור המים שבא מברכות שלמה.

התופעה החשובה בירושלים בשנת 1936 היתה ה"נודדת" ומשום חשיבותה של פרשה זו הופרדה לפסקה בפני עצמה ביריעות 26 - 27. פרשת האמונים בקרית-ענבים (אני עצמי עברתי אז קורס בעלית האורווה בקרית-ענבים) מסופרת ביריעה 47. בלימת הסירור הערבי בירושלים על-ידי גיוסם של מאות חברי הגנה כשוטרים מושבעים בסוף 1937 מסופרת ביריעות 67 - 71. כן הוספתי ביריעה 17 - 18 שתי פסקאות על הגנת חוות הלימוד ועל העיר העתיקה - בהתאם להערותיך.

האמת היא שהעיר המקופחת היא דווקא חיפה, משום, שלדאבוני, אין בידינו חומר מספיק לתאור הגנת חיפה בימים ההם.

ב) ועתה - על ענין המאורעות כמרד ערבי. מטעמים שונים היה שגור בפינו כל השנים המונח "מאורעות", היה בכך משום שגרה-לשון ומשום רצון למעט את דמותם של אויבנו. האנגלים כינו מיד את המאורעות בשם rebellion. כשבדקתי את הפרשה מצאתי בה סימנים מובהקים של מרד בשלטון (פיצוץ מסילות ברזל, רצח שוטרים ופקידים ואנשי-צבא, ביניהם רצח מושל המחוז אנדריוס בנצרת, התקפות על שיירות צבא והשתלטות על בתי-משטרה, ואפילו על ערים ועיירות שלמות).

נכון שבמאורעות 1920, 1921, 1929 היה עיקר ההתקפה מכוון נגד היהודים, אבל כבר המאורעות בסוף 1933, שבהם נפלו עשרות ערבים,

/..

מס'

היו מכוונים נגד הבריטים (ר' „ספר תולדות ההגנה", כרך ב' עמ' 457 - 460), ואין צורך לומר שמאורעות 1936-1939 היו בעיקרם מרד אנטי=בריטי, ובסופו השיגו הערבים את ה„ספר הלבן" הידוע.

. ובנוגע לערבים שלא הלכו עם המופתי ואנשי ה„איסתיקלאל", הרי במידה שהכירו בזכותנו לארץ=ישראל היו אלה מעטים יוצאי=דופן, שראוי להזכירם במחקרי פולקלור, אבל אין הם ענין לספר היסטוריה, ואילו אותם הערבים שהיו מוכנים להתפשר עמנו בדרכים שונות, כמו צדקי דג'אני, מוסה אל-עלמי, או החשוב בכולם - האמיר עבדאללה - הלא אלה נזכרו בספר כמה פעמים (כך למשל מסופר על המו"מ בין פרומקין, מגנס, רוטנברג, סמילנסקי, נובומייסקי לבין מוסה אל עלמי ביריעה 31; על הסכמתם של המתונים בין הערבים, לתכנית החלוקה ביריעה 37 וכן ביריעות 51, 52).

אני סבור שאסור לנו למעט את משקל התנגדותם של הערבים להאחזותנו בארץ, משום שעל=ידי כך מקטינים אנו גם את משקל מאבקנו על מולדתנו. הערבים נלחמו בנו בעוז ב=1936=1939 וב=1947 - 1949, והמלחמה היתה קשה. הם גם הצליחו לשלול מאתנו את הרי שומרון, את הרי חברון וחלקים נוספים ממולדתנו ההיסטורית. השפעתם של היסודות המתונים שהיו מוכנים לבוא עמנו לכלל הסכם ופשרה לא היתה מכרעת, והאמיר עבדאלה, החשוב שבמתונים, היה נאלץ להשתתף במלחמה נגדנו ובסופו של דבר שילם בחייו על מתינותו.

גם בכרכים הקודמים הבלטנו כל נסיון להגיע לידי הבנה עם המתונים שבערבים (כגון פגישת וייצמן - פייצל ב=1919, כרוזם של נכבדי טבריה הערבים נגד פרעות 1929 ועוד), יחד עם זאת אין להגזים בכך, משום שתמיד גברה בין הערבים ידם של הקיצוניים.

הנני מחכה להערותיך לגבי היריעות הבאות.

בכבוד ובברכה,

יהודה סלוצקי

יהודה סלוצקי.

רחל ינאית בן-צבי
בית הנשיא

י"ט בשבט תשכ"ב
24.1.1962

בדף 19 נזכר האספסוף המאורגן במאורעות תרפ"ט "שיצא משולהב על-ידי הסתה דתית או שיצא מתוך תקוה למצוא שלל רב."

זה בעצם הולם את המצב ברחוב הערבי באותה התקופה וגם בתקופה לאחר זה. ולמה לנו להגזים ולומר שבראשית תרצ"ו הגיעה השעה לערבים שיאמרו בלבם: "אם לא עכשו לעולם לא" מיותרת ההדגשה של המרד הערבי. ומוטב לנו להזהר מהכרזות ממין זה. מיותרת המלה "בצדק" ("המאורעות שקראו להם הערבים והאנגלים בצדק המרד הערבי")

כשאנו באים לדבר בצורה פתמית בספר ההגנה על המרד הערבי, מוטב גם להעיר שלא פעם נוכחו בישוב שבקרב הערבים תיתה חיה כעין תודעה על תקשר בין עם ישראל והארץ הזאת. זכרונות עמומים היו באים לביטוי לעתים בארצות ערב, אפילו מחוץ לגבולות ארץ-ישראל.

בעלותי לארץ משוטטת הייתי הרבה עם בן-צבי ועם עוד חברים, והיינו סרים לכפרים ובאים במגע עם הפלחים. היינו לעתים לנים בתוך "מדפיה" או על הגורן בסמוך לכפר. בן-צבי החל מוקדם לשמוע ערבית, ואף אני תפסתי מהר תוכן של שיחה ערבית. וספגנו מתוך המגע עם פלחים ובדואים מהפולקלור הערבי, אם אפשר לומר, משהו מן הפולקלור "הערבי-יהודי": הדים מזכרונותיהם של הערבים, מהעבר הקדום על "היהוד" לא פעם שמעתי דברים שהיו מצלצלים באזני כאגדה ש"בני ישקאיל" עתידים לחזור לארצם, ספורים ואגדות על "קובר אל יהוד", על חורבות "ישראיל".

זכור לכולנו הגר אברהם, איש תיג'ז שחלם על בני ישראל שחוזרים לארץ אבותיהם, נעזב את אשתו ובני משפחתו ובא עם בנו הקטן לירושלים, וכאן התגייר. לצערנו לא ידענו לשמור עליו... קבל אותו מגנס כשמש בהר הצופים, בתשלום של 3 לא"י לחודש. ר' בנימין התענין בזמנו באיש, אך לא עד לידי להטיב עמו - להרים את שברו ולקלוט אותו בתוכנו.

אני מזכירה את המקרה הבודד, כי אפילו בחיג'ז הרחוקה ולא רק על אדמת ישראל היתה האגדה על בני ישראל שעתידים הם לחזור.

2/.

אני נזכרת בסיורי בשנות העשרים עם אליעזר יפה, א.מ. קולר ושלמה לביא (מטעם המרכז החקלאי) בנגב. ובדרך, בהגיענו לחן-יונס, פגשנו במבוא הקריה בישיש, שהאהיל בידו על עיניו ופנה אלינו: "הבעם בני יהוד, לא כן? סוף סוף באתם! מפי אבות אבותינו ידענו שהיהוד צריכים לחזור לארץ..."

על-ידי ההסתה בראשית שנות המנדט והפקידים האנגלים ושל קנאי הדת והפוליטיקאים הערבים, הסיחו דעתם הפלחים והבידויים מזכרונות העבר, טשטשו את זכרונות העבר. ובכל זאת נשארו יחידים בין הפלחים שהופיעו גם בימי המאורעות כידידים, ועמדו לימיננו שלא על מנת לקבל פרס.

זכור לי ביותר אבן-עמי, המוכתר מבחיר איך עזר בתרפ"ט להציל משחיטה את יהודי הרטוב, איך סיכן את עצמו והגיע בעצם ימי המאורעות הגיע לצריף שלנו (פעם לבוש כיהודי ממאה שערים) בכדי למסור בעוד זמן ידיעות על סכנת ההתנפלות של המורעים.

ואלה לא היו מקרים בודדים בלבד. בכל אתר ואתר, גם בעיר העתיקה, גם בישובים אחרים היו מתגלים "אורות מן האופל", האם לא נבעו הגילויים מתוך אותה התודעה התת-הכרתית, שעממה בלב הערבים?

אני נזכרת, אגב, בפקיד במחלקת המים בירושלים, ג'אמל מליפתא, שסח לנו שבמשפחתו שמורה המסורת מלפני דורות שהיתה להם סבתא יהודיה. ובילדותו היתה עוד סבתו שלו מעלה נר בערב שבת לזכר אותה הסבתא היהודיה. גם ג'אמל זה דיבר שחי בקרב הערבים זכר ישראל הקדומה, ושעהידים לחזור לארץ הזאת.

ספר ההגנה לא צריך להתעלם גם מהפולקלור הערבי בבואו לדבר על "המרד הערבי". אם בראש הפרק וגם באמצע מבליטים את המרד הערבי, יש לומר גם מלה על התודעה הערבית, שידעו שזכרו שהארץ היא ארץ היהודים — מוטב להזכיר הדבר, והכרחי לבטא מחדש זכותנו ההסטורית על הארץ הזאת. ומוגזם התיאור"האוביקטיבי" שבכל כפר וכפר תסס, רגש המרד מראשית התישבותנו, כי היו גם גילויי ידידות, שנבעו מתוך אותה התודעה הפולקלורית.

הנה ספור קצר ברוח "התודעה" על קשר עם ישראל לארץ ישראל מפי עודד בן-עמי:

בימי המשא ומתן על אדמת אום-אל-חלד, באתי עם מכנס מפתח-תקוה אל בנו של ראש העיר בטול-כרם, ומשם נסענו שלשתנו אל אחד השיכים, בעל השטחים הנרחבים בסביבה. נתקבלנו באהלו של השיך בכבוד הראוי. ולאחר שיחה ממושכת הגענו אל העיקר - אל קביעת המחיר לדונם. מדובר היה על עשרות אלפים דונמים, והשיך נקב סכום של 4 לירות לדונם. קפץ מכנס ממקומו, ואמר: אין לדבר על מחיר כה מוגזם. ואז בקש השיך בנחת לאמור את דברו. שוב ישבנו על ספלון קפה נוסף והשיך אמר: ידענו שהארץ היא ארד אל ישראיל (ארץ של ישראל). כאשר העניש האלהים את עמו והרחיק אותו מארצו, הוא הפקיד את הארץ בידינו, בידי בני דודכם, וראו הרי יכולנו גם אנו לנטוע עצים כמו שנטעתם במלבס (פתח-תקוה) אך אנחנו רק החזקנו בפקדון, שמרנו על השטח כמו שנשאר שמם אחריכם. ועתה תנו את דעתכם - האין אתם צריכים לשלם לנו דמי השמירה? האם לא מגיעים לנו דמי הפקדון, ששמרנו עבורכם את האדמה?

אמסור בזה גם השיחה שקיימנו בזמן האחרון בבית הנשיא עם ג'ורא זייד (בנו של אלכסנדר.) ג'ורא עומד כל השנים בקשר עם הערבים בגליל התחתון והעליון, בא תדירות במגע עמם ומכיר אותם היטב.

"הפלח - אמר ג'ורא - אוהב את הכפר שלו, זוהי מולדתו. הפלח לא קושר את המושג "מולדת" עם שטח ארץ-ישראל בלבד, בשבילו היתה גם סוריה ועבר הירדן אותה המולדת.

ומענין שכיום ראשי המשפחות בכפרים, האבות משלימים עם מדינת ישראל, מכירים בעובדה שזו דואגת לשפור מצבם, ואילו הבנים על-פי-רוב מוסתים על ידי תעמולת נאצר, ולא משלימים שאבד להם השלטון על הארץ הזאת. אחר הוא הלך הרוחות בין הפליטים מחוץ לגבולות ישראל: המצב כאן הפוך. האבות הזקנים מתגעגעים לכפר שלהם, כפי שאפרתי הכפר בפי הערבי המולדת שלו. הם מדמים שהחושות שלהם נשתמרו כמו שהיו. ולא פלא שהמסתה מוצאת הד חזק בלבם - ורוצים לחזור "הביתה" הבנים לעומתם המקבלים השכלה ב"אונרא" שואפים לפקידות ועוברים לסעודיה ולכוויית, אומרים שביריחו, בשכם ובחברון נמצא אך מעט מאד מהנוער המבוגר. הם מסתדרים יפה בחברות הנפט ובפקידות בממשלה, ולא שואפים כאבותיהם לחזור אל

כפריהם. שאלה אחרת היא אילו היה ניתן להם חופש לחזור או לקבל פיצויים: יתכן שרובם גם בין הצעירים היו מביעים רצון לחזור - תחת לחק נאצר ומהון מהר להחשב כבוגדים, היו טוענים שרוצים לחזור הביתה לפלשתין --

אזכיר בזה את האיש חסן צידקי דג'אני. גם הוא נחשב על אישי המרד הערבי, אך משהגענו להחלטה על החלוקה, מהר דג'אני ובא אל בן-צבי מודאג לא מעצם החלוקה, כי אם מתוך חרדה שלא יוכלו בעצמם לפתח חשטח שינתן להם על פי החלוקה. - "מה נעשה בעצמנו, בלי היזמה היהודית, בלי בעלי הכשרונות היהודים, בלי הכסף היהודי. אני רוצה להציע, טען, לתת לכם 25% מארמתנו בחלק המוקצב לנו, בתנאי שיבואו 25% יהודים אלינו." וצידקי דג'אני לא היה יחידי.

הערותי הן מקוטעות, התכוונתי בעיקר להסב תשומת לבכם לפולקלור הערבי. לא יתכן לדבר על "מרד ערבי" בלי להזכיר שהיו בין הערבים שידעו על זכותנו ההיסטורית, שהיתה בהכרתם התודעה הזאת.

ספר ההגנה כתוב למען הדורות הבאים, וכל פרק בו צריך להיות מחושב מכל הבחינות, כל הנחה שקולה היטב-היטב.

אני מניחה שהפרק הזה לא נכתב על-ידי יהודה סלוצקי בעצמו, כל הפרק צריך להכתב, לדעתי, קצת אחרת. ואולי יצליח סלוצקי עכשו לתקן?

רחל ינאית בן-צבי
בית הנשיא

כ"ז בכסלו תשכ"ב
5.12.1961

עיינתי בדף 17 מדפי ההגנה: מוזר לי שנותנים במחי יד את פרק ההגנה בירושלים ובחיפה גם יחד בשנת תרצ"ו. אני רוצה להעיר על ירושלים: שההגנה בתקופה זו ראויה לא רק להד קלוש, כי אם לכמה וכמה תאורים מפורטים יותר. לא מספיק לציין שירושלים וחיפה הן ערים מעורבות. בירושלים קבעה העיר העתיקה בפני עצמה. מאז המאורעות ב- 1920 למדנו לקיים בעיר העתיקה נקודות קבועות של משמרות ומפקדים קבועים: מפקד אזור העיר העתיקה ומפקדים הסרים למשמעתו ששקדו על השמירה כאן ומנעו התפרצויות מן המסגד.

אחרי העיר העתיקה באה העיר החדשה על שכונותיה המרובות. ומחוץ לירושלים נקודות התישבות, שהן קובעות פרק בפני עצמן.

לא אבין למה נשכחה חות תלפיוב מזרחה לירושלים: היות ועמדנו בנקודה מרוחקת זו מן העיר עם הנוער בגיל צעיר, היה המנוח יעקב ברגר דואג לשלוח לנו, מדי פעם, מספר חברי הגנה מן העיר. החות מהווה מובלעת מאחורי תלפיות ועד לארמון הנציב בעבר, וכבר ב- 1929 היתה ראשונה להתקפה.

במאורעות תרצ"ו לא עזבנו אף ללילה אחד את החוה. עמדנו פה עם הנוער ועם המדריכים. אני אז הייתי לנה לעתים קרובות בחות. האש שהיתה מופנית נגד רמת רחל ומקור חיים היתה מגיעה גם אלינו. לא פעם נופצו השמשות בקומה השניה בחדרי הקטן מכדור מעופף. בתקופה זו לא יכלתי כבר להשתתף מדי ערב בישיבת המפקדה, כי אם רק פעמיים בשבוע, כי הייתי נאלצת לעמוד על המשמר בחות הלמוד...

קרית ענבים: אי-אפשר בהבל פה אחד להזכיר קרית ענבים, עטרות, נוה יעקב וכו'. קרית ענבים בתקופה זו שמשה כבר מרכז להגנת ירושלים. פה התקיימו בעלית האורווה קורסים, פה ניהלו את האמונים, ופה היה הנסיון הראשון לצאת לפעולת השדה אחרי מחה היריות על הקהל היוצא מקולנוע אדיסון. איך אפשר לכתוב מבלי להזכיר כל אלה וסתם לכתוב על ירושלים —

רחל ינאית בן-צבי
בית הנשיא

י"ט בשבט תשכ"ב
24.1.1962

בדף 19 נזכר האספסוף המאורגן במאורעות תרפ"ט "שיצא משולהב על-ידי הסתה דתית או שיצא מתוך תקוה למבוא שלל רב."

זה בעצם הולם את המצב ברחוב הערבי באותה התקופה וגם בתקופה לאחר זה. ולמה לנו להגדים ולומר שבראשית תרצ"ו הגיעה השעה לערבים שיאמרו בלבם: "אם לא עכשו לעולם לא" מיותרת ההדגשה של המרד הערבי. ומוטב לנו להזהר מהכרזות ממין זה. מיותרת המלה "בצדק" ("המאורעות שקראו להם הערבים והאנגלים בצדק המרד הערבי")

כשאנו באים לדבר בצורה פתטית בספר ההגנה על המרד הערבי, מוטב גם להעיר שלא פעם נוכחו בישוב שבקרב הערבים היתה היה כעין תודעה על הקשר בין עם ישראל והארץ הזאת. זכרונות עמומים היו באים לביטוי לעתים בארצות ערב, אפילו מחוץ לגבולות ארץ-ישראל.

בעלותי לארץ משוטטת הייתי הרבה עם בן-צבי ועם עוד חברים, והיינו סרים לכפרים ובאים במגע עם הפלחים. היינו לעתים לנים בתוך "מדפיה" או על הגורן בסמוך לכפר. בן-צבי החל מוקדם לשמוע ערבית, ואף אני תפסתי מהר תוכן של שיחה ערבית. וסמגנו מתוך המגע עם פלחים ובדואים מהפולקלור הערבי, אם אפשר לומר, משהו מן הפולקלור "הערבי-יהודי": הדים מזכרונותיהם של הערבים, מתעבר הקדום על "היהוד": לא פעם שמעתי דברים שהיו מצלצלים באזני כאגדה ש"בני ישראיל" עתידים לחזור לארצם, ספורים ואגדות על "קובר אל יהוד", על חורבות "ישראיל".

זכור לכולנו הגר אברהם, איש חיג'ז שחלם על בני ישראל שחוזרים לארץ אבותיהם, ועזב את אשתו ובני משפחתו ובא עם בנו הקטן לירושלים, וכאן התגייר. לצערנו לא ידענו לשמור עליו... קבל אותו מגנס כשמש בהר הצופים, בתשלום של 3 לא"י לחודש. ר' בנימין התענין בזמנו באיש, אך לא עד לידי להסיב עמו – להרים את שברו ולקלוט אותו בתוכנו.

אני מזכירה את המקרה הבודד, כי אפילו בחיג'ז הרחוקה ולא רק על אדמת ישראל היתה האגדה על בני ישראל שעתידים הם לחזור.

2/.

אני נזכרת בסיורי בשנות העשרים עם אליעזר יפה, א.מ.קולר ושלמה לביא (מטעם המרכז החקלאי) בנגב. ובדרך, בהגיענו לחן-יונס, פגשנו במבוא הקריה בישיש, שהאהיל בידו על עיניו ופנה אלינו: "הנכם בני יהוד, לא כן? סוף סוף באתם! מפי אבותינו ידענו שהיהוד צריכים לחזור לארץ..."

על-ידי ההסתה בראשית שנות המנדט והפקידים האנגלים ושל קנאי הדת והפוליטיקאים הערבים, הסיחו דעתם הפלחים והבידואים מזכרונות העבר, טשטשו את זכרונות העבר. ובכל זאת נשארו יחידים בין הפלחים שהופיעו גם בימי המאורעות כידידים, ועמדו לימיננו שלא על מנת לקבל פרס.

זכור לי ביותר אבן-עמי, המובחר מבהיר איך עזר בתרפ"ט להציל משחיטה את יהודי הדסוב, איך סיכן את עצמו והגיע בעצם ימי המאורעות הגיע לצריף שלנו (מעם לבוש כיהודי ממאה שערים) בכדי למסור בעוד זמן ידיעות על סכנת ההתנפלות של הפורעים.

ואלה לא היו מקרים בודדים בלבד. בכל אחר ואחר, גם בעיר העתיקה, גם בישובים אחרים היו מתגלים "אורות מן האופל", האם לא נבעו הגילויים מתוך אותה התודעה התת-הכרתית, שעממה בלב הערבים?

אני נזכרת, אגב, בפקיד במחלקת המים בירושלים, ג'אמל פליפתא, שסח לנו שבמשפחתו שמורה המסורת מלפני דורות שהיתה להם סבתא יהודיה. ובילדותו היתה עוד סבתו שלו מעלה נר בערב שבת לזכר אותה הסבתא היהודית. גם ג'אמל זה דיבר שחי בקרב הערבים זכר ישראל הקדומה, ושעתידים לחזור לארץ הזאת.

ספר ההגנה לא צריך להתעלם גם מהפולקלור הערבי בבואו לדבר על "המרד העובי". אם בראש הפרק וגם באמצע מבליטים את המרד הערבי, יש לומר גם מלה על התודעה הערבית, שידעו שזכרו שהארץ היא ארץ היהודים –– מוטב להזכיר הדבר, והכרחי לבטא מחדש זכותנו ההסטורית על הארץ הזאת. ומוגזם התיאור "האוביקטיבי" שבכל כפר וכפר תסס, רגש המרד מראשית התישבותנו, כי היו גם גילויי ידידות, שנבעו מתוך אותה התודעה הפולקלורית.

הנה ספור קצר ברוח "התודעה" על קשר עם ישראל לארץ ישראל מפי עודד בן-עמי:

בימי המשא ומתן על אדמת אום-אל-חלו, באתי עם מכנס מפתח-תקוה אל בנו של ראש העיר בטול-כרם, ומשם נסענו שלשתנו אל אחד השיכים, בעל השטחים הנרחבים בסביבה. נתקבלנו באהלו של השיך בכבוד הראוי. ולאחר שיחה ממושכת הגענו אל העיקר - אל קביעת המחיר לדונם. מדובר היה על עשרות אלפים דונמים, והשיך נקב סכום של 4 לירות לדונם. קפץ מכנס ממקום, ואמר: אין לדבר על מחיר כה מוגזם. ואז בקש השיך בנחת לאמור את דברו. שוב ישבנו על ספלון קפה נוסף והשיך אמר: ידענו שהארץ היא ארד אל ישראיל (ארץ של ישראל). כאשר הענייש האלהים את עמו והרחיק אותו מארצו, הוא הפקיד את הארץ בידינו, בידי בני דודכם, וראו הרי יכולנו גם אנו לנטוע עצים כמו שנטעתם במלבס (פתח-תקוה) אך אנחנו רק החזקנו בפקדון, שמרנו על השטח כמו שנשאר שמם אחריכם. ועתה הגו את דעתכם - האין אתם צריכים לשלם לנו דמי השמירה? האם לא מגיעים לנו דמי הפקדון, ששמרנו עבורכם את האדמה?

אמסור בזה גם השיחה שקיימנו בזמן האחרון בבית הנשיא עם גיורא זייד (בנו של אלכסנדר.)גיורא עומד כל השנים בקשר עם הערבים בגליל התחתון והעליון, בא תדירות במגע עמם ומכיר אותם היטב.

"הפלח - אמר גיורא - אוהב את הכפר שלו, זוהי מולדתו. הפלח לא קושר את המושג "מולדת" עם שטח ארץ-ישראל בלבד, בשבילו היתה גם סוריה ועבר הירדן אותה המולדת.

ומענין שכיום ראשי המשפחות בכפרים, האבות משלימים עם מדינת ישראל, מכירים בעובדה שזו דואגת לשפור מצבם, ואילו הבנים על-פי-רוב מוסתים על ידי תעמולת נאצר, ולא משלימים שאבד להם השלטון על הארץ הזאת. אחר הוא הלך הרוחות בין הפליטים מחוץ לגבולות ישראל: המצב כאן הפוך. האבות הזקנים מתגעגעים לכפר שלהם, כפי שאמרתי הכפר בפי הערבי המולדת שלו. הם מדמים שהחושות שלהם נשתמרו כמו שהיו, ולא פלא שהתסתה מוצאת הד חזק בלבם - ורוצים לחזור "הביתה" הבנים לעומתם המקבלים השכלה ב"אונרא" שואפים לפקידות ועוברים לסעודיה ולכוויה, אומרים שבירתו, בשכם ובחברון נמצא אך מעט מאד מהנוער המבוגר. הם מסתדרים יפה בחברות הנפט ובפקידות בממשלה, ולא שואפים כאבותיהם לחזור אל

כפריהם. שאלה אחרת היא אילו היה ניתן להם חופש לחזור או לקבל פיצויים: יתכן שרובם גם בין הצעירים היו מביעים רצון לחזור - תחת לחץ נאצר ומתוך פחד להחשב כבוגדים, היו טוענים שרוצים לחזור הביתה לפלשתין --

אזכיר בזה את האיש חסן צידקי דג'אני. גם הוא נחשב על אישי המרד הערבי, אך משהגענו להחלטה על החלוקה. בא דג'אני ובא אל בן-צבי מודאג לא מעצם החלוקה, כי אם מתוך חרדה שלא יוכלו בעצמם לפתח השטח שינתן להם על פי החלוקה. - "מה נעשה בעצמנו, בלי היזמה היהודית, בלי בעלי הכשרונות היהודים, בלי הכסף היהודי. אני רוצה להציע, טען, לתת לכם 25% מאדמתנו בחלק המוקצב לנו, בתנאי שיבואו 25% יהודים אלינו." וצידקי דג'אני לא היה יחידי.

הערותי הן מקוטעות, התכוונתי בעיקר להסב תשומת לבכם לפולקלור הערבי. לא יתכן לדבר על "מרד ערבי" בלי להזכיר שהיו בין הערבים שידעו על זכותנו ההיסטורית, שהיתה בהכרתם התודעה הזאת.

ספר ההגנה כתוב למען הדורות הרבים, וכל פרק בו צריך להיות מחושב מכל הבחינות, כל הנחה שקולה היטב-היטב.

אני מניחה שהפרק הזה לא נכתב על-ידי יהודה סלוצקי בעצמו, כל הפרק צריך להכתב, לדעתי, קצת אחרת. ואולי יצליח סלוצקי עכשו לתקן?

רחל בן־צבי־ינאית
בית הנשיא

ירושלים, כ"ז בכסלו תשכ"ב
5.12.1961

עיינתי בדף 17 מדפי ההגהה: מוזר לי שנותנים במחי יד את פרק ההגנה בירושלים ובחיפה גם יחד בשנת תרצ"ו. אני רוצה להעיר על ירושלים; שההגנה בתקופה זו ראויה לא רק להד קלוש, כי אם לכמה וכמה תאורים מפורטים יותר. לא מספיק לציין שירושלים וחיפה הן ערים מעורבות. בירושלים קבעה העיר העתיקה בפני עצמה. מאז המאורעות ב- 1920 למדנו לקיים בעיר העתיקה נקודות קבועות של משמרות ומפקדים קבועים; מפקד אזור העיר העתיקה ומפקדים הסרים למשמעתו ששקדו על השמירה כאן ומנעו התפרצויות מן המסגד.

אחרי העיר העתיקה באה העיר החדשה על שכונותיה המרובות. ומחוץ לירושלים נקודות ההתישבות, שהן קובעות פרק בפני עצמן.

לא אבין למה נשכחה חות הלימוד מזרחה לירושלים; היות ועמדנו בנקודה מרוחקת זו מן העיר עם הנוער בגיל צעיר, היה המנוח [illegible] ברגר דואג לשלוח לנו מספר חברי הגנה מן העיר. החוה מהווה מובלעת מאחרי תלפיות ועד לארמון הנציב בעבר, וכבר ב- 1929 היתה ראשונה להתקפה.

במאורעות תרצ"ו לא עזבנו אף ללילה אחד את החוה. עמדנו פה עם הנוער ועם המדריכים. אני אז הייתי לנה לעתים קרובות בחוה. האש שהיתה מופנית נגד רמת רחל ומקור חיים היתה מגיעה גם אלינו. לא פעם נופצו השמשות בקומה השניה בחדרי הקטן מכדור מעופף. בתקופה זו לא יכלתי כבר להשתתף מדי ערב בישיבת המפקדה, כי אם רק פעמיים בשבוע, כי אהייתי נאלצת לעמוד על המשמר בחות הלמוד.

קרית ענבים: אי אפשר בהבל פה אחד להזכיר קרית ענבים, עטרות, נוה יעקב וכו'. קרית ענבים בתקופה זו שמשה כבר מרכז להגנת ירושלים. פה התקיימו בעלית האורווה קורסים, פה ניהלו את האמונים, ופה היה הנסיון הראשון לצאת לפעולת השדה אחרי מתח היריות על הקהל היוצא מקולנוע אדיסון. איך אפשר לכתוב מבלי להזכיר כל אלה וסתם לכתוב על ירושלים --

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

להודה סלוצקי ח-א

י"א בשבט תש"ך
9 בפברואר 1960

ליהודה סלוא רב שלום וברכה,

רק בשבת האחרונה הגעתי ל"אש בהרים" היה הספר מונח בתוך ערימת הספרים שמתקבלים בבית הנשיא ולא תמיד אני מתפנה לקרא בהם. אך משפתחתי את ספרך זה לא יכולתי להנתק ממנו, למרות שבשבת שכבתי קצת בחום, וגרמת לי קריאה זו לחום שבלב. אני מברכה אותך על ספרך זה - בשם הנשיא ובשמי, (ספרתי לו את התוכן, אולי יתפנה גם הוא לקרוא בעצמו בספר).

אגב, עם שוך הקרבות הייתי בין הראשונים להגיע לדיר-אל-עסאר. גם כתבתי בזמנו משהו על-כך ב"עולם".

יש הרבה מן הדמיון בספר, אך הוא כה מציאותי, כה מרתק. וטוב לנוער שלנו להתיחד עם הספר הזה. ואני לא ידעתי שאתה לא רק עורך כי אם סופר ממש. ואני רואה על דש הספר שהוצאה גם "עמק זבולון על ים כנרת" ו"סירת מרים". אולי תמציא לנו גם את שני הספרים האלה.

אגב, היה לנו ידיד ערבי שעליו רשמתי לא מעט דברים, הוא אבו-עמי מבתיר, ובלי לדעת פרטים מתולדותיו אני בטוחה שהוא ממוצא יהודי מלפני דורות, גם הנשיא בטוח בזה. היה משהו בפניו משל תלמיד חכם יהודי. בשנת 1929 הוא שהציל את הרטוב, שהודיע מבעוד זמן שהפורעים עולים על המושבה, וקיבל לאחר מזה מכות רצח מאנשי הכפר, הלא מוכהר היה בכפר אבו היר. בשנות המאורעות 1936-38 היה האיש מסכן את עצמו ולפעמים מתלבש כיהודי ומגיע אלינו, ידיד=אמת היה. אולי גם אתה הכרת אותו -- נכון שכדאי לספר על האיש הזה.

ושוב אני מודה לך על ספרך. טוב שבנינו יראו בערבי לא רק שונא, כי אם גם אדם, ואולי ידיד לעתיד לבוא.

יהודה סלוצקי, מערכת תולדות ההגנה, משרד הבטחון, הקריה, תל אביב   י"ג בחשון תשכ"ג

לכב' נשיא ישראל מר יצחק בן-צבי
לכב' גב' רחל ינאית בן-צבי.

שלום רב!

הנני שולח לכם שני טופסי ספרי החדש לבני הנעורים (הוא השלישי במספר) שיצא בימים אלה בהוצאת "עם עובד". הספר נקרא "איש ההרים" ותכנו הרפתקאותיו של נער בהרי ירושלים בימי מלחמת הקוממיות בשנת תש"ח.

כפי שתראו בשער הספר קבלתי את עצת כב' הנשיא וחתמתי בו בשם עברי (סלוא במקום סלוצקי).

הנני מקוה כי תמצאו ענין והנאה בדפיו של ספר קטן זה.

בברכה ורגשי כבוד

יהודה סלוצקי

המכונה סלוא

ירושלים ר"ח אדר תש"ך
29.2.1960

לכב'
גב' רחל ינאית

שלום רב!

קבלתי את מכתבך ושמחתי עליו. ראשית היא שכתיבת סיפורים לילדים היא אחת מ"חולשותי" זה כמה וכמה שנים. סיפורים קצרים משלי באו ב"דבר לילדים" וכמה מהם זכו להיכנס לספרי-מקראות הנלמדים בבתי-ספר. לפעמים משנה אני מתי ומנסה לכתוב ספור ארוך יותר, וכן באו לאויר העולם הספרים "אור בהרים", ואלה שקדמו לו: "מעמק זבולן עד ים כנרת" ו"ספינת מרים". אני משלה את עצמי כי בספרות הילדים העברית המקורית הדלה אין הם מן הרעים ביותר.

אני שולח לך בזאת את שני הספרים שנזכרו בגב הספר "אור בהרים" ומקוה אני כי ישאו חן בעיניך. הגדול שבהם מתאר את החיים בעמק יזרעאל בשנות 1926-1927, הקטן - את סביבת כנרת = רחל בימי המאורעות תרצ"ו-תרצ"ט.

דרישת שלום לכב' הנשיא, אשמח מאוד אם יתפנה לשים עין על הספרים

בכבוד ובברכה
יהודה סלוא

מדינת ישראל
מערכת תולדות-ההגנה, משרד הבטחון, הקריה

טלפון: ______	קבלת קהל: ימים: ______
ת. ד.: ______	שעות: ______

תל-אביב, ו' בטבת
תשי"ח

מס' 29.12.57

לכבוד
גב' רחל ינאית

שלום רב,

בזה הנני להמציא לך העתק מעדותו של יעקב פת ז"ל,
כפי שנרשמה לפני למעלה משבע שנים ע"י חיה עירוני.

בהתאם למדובר בינינו אבקשך לכתוב לנו את הערותיך
לעדות זו.

אני אשתדל לברר פסקה זו עם האנשים הנזכרים בה
כחברי מפקדה (אלוף, איז'מוזיק, וילבצ'וק).

מקוה אני כי יעלה בידינו לברר את ענין ראשי המפקדה
בירושלים לאשורו.

בכבוד ובברכה,
יהודה סלוצקי
יהודה סלוצקי
ב/מערכת תולדות-ההגנה.

[illegible]
[illegible]

[illegible] [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible],

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible].

[illegible]

[illegible].

[illegible],

[illegible]

[illegible]

קטע מעדותו של יעקב פת ז"ל (נרשם ע"י חיה עירוני - יולי 1950)

ההפקדה וועד ההגנה

ההפקדה מנתה 5 חברים שמונו ע"י המרכז: שנים - נציגי ימין, שנים - משמאל ואני. חברי ההפקדה הראשונה (ב-1932) היו: רוניה רבינוביץ, יהושע אלוף, יצחק וילבצ'וק ראיטפורזיק.

תפקידה: אישור מינוי מפקדים, הכוונת הגנה ורכישת נשק (ידוע היה לה על כמות הנשק, אבל לא על מקומו. סוד זה - מקום המסתור - גלוי היה רק לפתי מספר: מפקח העיר והמחסנאים).

כן היתה להפקדה נציגות בועדה המקבלת, ועדה המשפטית וכ"ו. בדרך כלל השתדלתי לקרב את חברי ההפקדה ולהטיל עליהם תפקידים שונים, כמו: בטחון בסקלו'ת ואפילו השכת עבודה לחברי השורה וכ"ו. - - -

ועד ההגנה מנה 11 חברים - מהם 4 חברי ההפקדה, ששה חברי הועד והמפקד (זליג וייצמן ז"ל, פסטן, שאול גורדון, רחל ינאית חיים גרונגולד ועוד).

עיקר תפקידו של הועד היה בשטח הכספי - קביעת התקציב, בבית הכסף וכ"ד. התקציב הסתכם בתחילה ב-50 לא"י לחדש בחלקם ע"י המרכז ובחלקם ע"י העיר עצמה - עלה ל-200-300 לא"י והגיע לשיאו בשנות המאורעות - 1000.

ב' באדר א' תשי
10 בפברואר 959

לכבוד
מערכת תולדות ההגנה
משרד הבטחון.

א. נ.

אני מבקשת לבדוק את עדותו של איידיק (י. אשל) משנה 1921, האם אינכם צריכים לדעת מי ומי הפו חברי ועד ההגנה בשנת 1921 בירושלים?

הרי עדים חיים לפניכם, גם א. ילין, גם ורדימון, וחברים מעטים מן השורה - אלה יודעים שהייתי אז חברה בועד ההגנה. רק איידיק, משום-מה, פוסח על שמי, ולא מובן לי הדבר.

אולי תפנו מחדש אליו ותבררו, כי הרי לא מעטות הסתירות בין עדותו שמסר למר אוורבוך ובין הרשימת הסתמית שתתם בספר ההגנה.

למערכת "תולדות ההגנה"

שמחתי לגלות שלשה חברים מימי המאורעות בירושלים מפעולות ההגנה בעיר העתיקה ב- 2 לנובמבר 1921:

הסופר אליעזר שמאלי
הפקיד בסכנות חיים יצחק דובדבני
הפקיד בקופ"ח חיים פינקלשטיין.

תם מכירים עוד שני חברים מאותם הימים, לרנר ודייבי.

אשתדל להפגש אתם ולהפנות אותם אליכם.

צרופים לזה דברי העדות של השלשה.

כמו-כן אני מצרפת בזה את דברי שנכתבו סמוך לאותה תקופה.

בהזדמנות זו אני מצרפת גם את עדותו של י.אשל (איידק), שנגבו ע"י משה אוורבוך ממשרד הבטחון, בסוף דצמבר 1958.

נא להשוות דבריו אלו של איידק עם הרשימה שאמרתם לתת בשמו, בספר הבטחון. תמהתני שאתם לקחתם רשימתו של איידק מאיזה עלון של הפלמ"ח, במקום לגבות עדות ישירה מפי עדים שעדיין חיים - מאותה תקופה.

כו' בתשרי תשי"ט
10 אוקטובר 1958

למר סלוצקי רב שלום,

אני מוסיפה יחד עם הנשיא לעיין בכרונולוגיה שהואלת להמציא לנו, וכל מאורע וכל עירוי מימי ההגנה זכורים ולא נשכחו מהלב. וקוראה בחומר שאתה ממציא לנשיא, עוברים אנו יחד, נזכרים בדברים ושמחים לספרי הבטחון.

בקרוב אמציא לך אי-אלו הערות מצדי שיכולות לענין אותך (כמו למשל על חסן צדקי, שהזכרתי בשיחתנו ועוד).

בינתיים, אני שולחת לך בזה העתק ממכתבי לצפורה פת, תשובה על מכתבה אלי; שבקשה ממני צפורה דברי הערכה לספר, ואני לצערי, לא יכולה להעריך זכרונותיו של יעקב ז"ל, שיבושים ושיכחה, אף מוזר בעיני השם של הספר "דרכו של אדם" כאילו יחיד ומיוחד היה יעקב בין החברים הרבים שפעלו בהגנה.

מתוך לחצה של צפורה נתן הנשיא דף בפתיחת הספר, ונתתי מצידי רשימה על יעקב מימי "השומר" אך לא על ימי ירושלים.

את מכתבי זה אני שולחת לך באופן פרטי, אינני חושבת שיש לכם ענין בו לארכיון.

מדינת ישראל

מערכת ספר תולדות=ההגנה

הקריה, ט' בתשרי תשי"ט
23 בספטמבר 1958

מס' ________

לכבוד
נשיא המדינה ורעיתו
ירושלים

גמר חתימה טובה.

זה עתה קבלתי מכתבך מ- 18.9.

הנני מבקשך מאד לשלוח לנו את הזכיר הועד הלאומי לועדות הבריטיות, משום שבהן יש בודאי חומר אינפורמטיבי מוסף הדרוש לנו לצרכי כתיבת הספר.

את "המכתב לגולה" הכנסתי לארכיוננו ובהגיע שעת כתיבת פרשה זו - אשתמש בו.

בתודה ובברכה,

יהודה סלוצקי.

5719
1495
4224

5719
420
249

5719
5245
474 | 7
54 | 6

מדינת ישראל

מערכת תולדות-ההגנה, משרד הבטחון, הקריה

טלפון: ______ ימים: ______
ת. ד.: ______ קבלת קהל: שעות: ______

תל-אביב, כ"ד בסיון
תשי"ח

מס' 13ג6.58

לכבוד
גב' רחל ינאית

שלום רב,

א) בימים אלה מתקין אני לדפוס את פרשת מאורעות תרפ"ט בירושלים, ובהגיעי לסיפור מאסרו של אברהם אכר, ראיתי כי רשומה לפני הערה שעברת על קטע זה והבעת דעתך, כי איננו נותן תמונה מדויקת ונכונה של הפרשה.

הנני שולח לך את הקטע הזה ונוסף לו קטע מעדותו של אברהם אכר בו הוא מספר על מאסר. אבקשך מאד לקרוא בעיון את שני הקטעים, ולאחר מכן למסור לי, בכתב או בע"פ, את הזכור לך בפרשה זו.

ב) פניתי, לפי עצתך, למר וייגברסן שהיה מוכתר בעיר העתיקה, וביקשתיו למסור לנו את זכרונותיו על ההגנה בעיר העתיקה. הוא אמר לי שמסר לך פרקי זכרונות בענין זה.

הנני מבקש מאד לשלוח לנו העתק של זכרונות אלה.

בתודה מראש

ובכבוד רב,
יהודה סלוצקי
ב/מערכת תולדות-ההגנה.

יס/חמ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

a) [illegible]

[illegible]

c) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

<u>א. אבר</u> (קטע מעדותו)

- - באחד הערבים בשכבי לנוח באה רחל ינאית ואמרה לי, שבמו עיניה ראתה 3 אוטובוסים עם ערבים מזוינים עוברים ברחוב הראשי של רחביה וממעה פקודות. ברור שהם זוממים להתקיף את רחביה, ועל כן עלי לצאת עם מכונת היריה. גם הנהג שנסע אתה אישר את דבריה.

בקשתיו להובילני למקום, ואחרי נסע גם האוטו עם מכונת היריה נהוג בידי מעריה קירשנבוים עם הוראות למלא אחר פקודתו מבלי לשים לב מה נעשה אתו.

לא הספקתי להתרחק מן המקום כאשר זרקורים חזקים סינוורו את עינינו ובשמעה הפקודה "עצור" באנגלית, נסענו בלי אורות. הנהג לא הספיק לעצור מפני שמסך עלי ואשמענו את קול נקישת הבריח צעקתי באנגלית "אנחנו נעצרים", ובעברית "מעריה הסתלק".

העליתי את אורות מכוניתי כדי לסנוור את עיני העומדים לפני, שלא יראו את המכונית שמאחורינו. המכונית הספיקה להסתלק, והנהג ואני נאסרנו.

[illegible] ([illegible])

— — [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

__א. אבר__ (קטע מעדותו)

- - באחד הערבים בשבוי לבוח באה רחל ינאית ואמרה לי, שבמו עיניה ראתה 3 אוטובוסים עם ערבים מזוינים עוברים ברחוב הראשי של רחביה ושמעה פקודות. ברור שהם זוממים להתקיף את רחביה, ועל כן עלי לצאת עם מכונת היריה. גם הנהג שנסע אתה אישר את הבריה.

בקשתיו להובילני למקום, ואחרי נסע גם האוטו עם מכונת היריה נהוג בידי מעדיה קירשנבוים עם הוראות למלא אחר פקודתו מבלי לשים לב מה נעשה אתו.

לא הספקתי להתרחק מן המקום כאשר זרקורים חזקים סינורו את עינינו ונשמעה הפקודה "עצור" באנגלית נסענו בלי אורות. הנהג לא הספיק לעצור מפני שמסך עלי ומששמענו את קול נקישת הבריח צעקתי באנגלית "אנחנו נעצרים", ובעברית "מעדיה הסתלק".

העליתי את אורות מכוניתי כדי לסנוור את עיני העומדים לפני, שלא יראו את המכונית שמאחורינו. המכונית הספיקה להסתלק, והנהג ואני נאסרנו.

פרשת מאסרו של אברהם אכר (ספר תולדות-ההגנה, כרך ב')

-- מכונת בירייה שהגיעה מתל-אביב עוררה את ברוחום. אברהם איכר היה היחידי בעיר שידע להשתמש בה. הוא נקרא מן העיר העתיקה והרכיב את המכונה שחלקיה לא היו במצב תקין, "ועברה חצי שעה ארוכה ומייגעת עד שהתקינו אותם" (י. רטנר). בן לילה נשלחה המכונה לשכונת תלפיות, כפי שנזכר לעיל.

לאחר שהתאפקו אברהם איכר ואנשיו משיירת המשטרה, הטמינו את מכונת היריה במוסך פרטי של יהודי אמריקאי ברחביה. מדי פעם בפעם היתה המכונה נקראת לאחת משכונות הספר לעזור למגינים. הרושם הפסיכולוגי של פעולתה היה עצום, והמשטרה הבריטית הקדישה מעתה חלק ניכר ממאמציה לגילויה של מכונה מסתורית זו. אברהם איכר מספר, כי ביום אחד קיבל ידיעה על התקהלות ערבים באזור בריכת ממילא. אחרי שניות מועטות של פעולת מכונת היריה התפזר ההמון בבהלה. בדרכם חזרה פגשו אנשי ה"הגנה" את המשטרה הבריטית שיצאה מבוהלת לחפש אחרי המגינים.

לרוב היו אנשי הצוות נוסעים בשתי מכוניות. אחת מהן היתה, מעין מכונת סיור, שנסעה קדימה ותפקידה היה לבדוק את מקום הפעולה, אם אין המשטרה נמצאת בו. אחריה באה המכונית השנייה ובה מכונת היריה. בכל מקרה של סכנה הוטל על מכונית זאת להסתלק בלי שים לב לגורלם של נוסעי מכונית הסיור. ואמנם לא היתה זהירות זו מיותרת. בכ"ח באב (27.8) נתקלה מכונית הסיור, כשמיהרה לפעולה ברחביה, במכונית שוטרים בריטיים. המכונית השניה שבאה אחריה הסתלקה בעוד מועד: אברהם איכר ונהגו, גרשון יוסילביץ, שנסעו במכונית הראשונה, נאסרו לאחר שנמצאו ברשותם רימונים בלי פצצים. --

[illegible]

— — — [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] — —

פרשת מאסרו של אברהם אכר (ספר תולדות-ההגנה, כרך ב')

- - מכונת הירייה שהגיעה מתל-אביב עוררה את הרוחות. אברהם איכר היה היחידי בעיר שידע להשתמש בה. הוא נקרא מן העיר העתיקה והרכיב את המכונה שחלקיה לא היו במצב תקין; "ועברה חצי שעה ארוכה ומייגעת עד שהתקינו אותם" (י. רטנר). בן לילה נשלחה המכונה לשכונת תלפיות, כפי שנזכר לעיל.

לאחר שהתחמקו אברהם איכר ואנשין מסיירת המשטרה, הסתירו את מכונת הירייה במוסך פרטי של יהודי אמריקאי ברחביה. מדי פעם בפעם היתה המכונה נקראת לאחת משכונות הספר לעזור למגינים. הרושם הפסיכולוגי של פעולתה היה עצום, והמשטרה הבריטית הקדישה מעתה חלק ניכר ממאמציה לגילויה של מכונה מסתורית זו. אברהם איכר מספר, כי ביום אחד קיבל ידיעה על התקהלות ערבים באזור בריכת ממילא. אחרי שניות מועטות של פעולת מכונת הירייה התפזר ההמון בבהלה. בדרכם חזרה פגשו אנשי ה"הגנה" את המשטרה הבריטית שיצאה מבוהלת לחפש אחרי המגינים.

לרוב היו אנשי הצוות נוסעים בשתי מכוניות. אחת מהן היתה, מעין מכונת סיור, שנסעה קדימה ותפקידה היה לבדוק את מקום הפעולה, אם אין המשטרה נמצאת בו. אחריה באה המכונית השניה ובה מכונת הירייה. בכל מקרה של סכנה הוטל על מכונית זאת להסתלק בלי שים לב לגורלם של נוסעי מכונית הסיור. ואמנם לא היתה זהירות זו מיותרת. בכ"ח באב (27.8) נתקלה מכונית הסיור, כשמיהרה לפעולה ברחביה, במכונית שוטרים בריטיים. המכונית השניה שבאה אחריה הסתלקה בעוד מועד: אברהם איכר ונהגו, גרשון יוסילביץ, שנסעו במכונית הראשונה, נאסרו לאחר שנמצאו ברשותם רימונים בלי מצנים. - -

ב' אלול תשי"ח
18 באוגוסט 958.

ליהודה סלוצקי רב שלום,

רק אתמול שוחחתי אתך על רצוני להמציא לך כמה הערות לרשימות פרק ה"הגנה", ובינתיים מונח לפני מכתב מאחותי שוב באותו הענין "המיגע" של הטלפון, ואני שולחת לך העתק ממנו. דבר לכאורה תפל ובכל זאת מגרה את הדמיון: האם לא היתה ירושלים הראשונה שהתקשרה עם קהיר ואיך נודע לאנשי קהיר מספר הטלפון של ועד העיר בירושלים?

מוטב סוף סוף לשים נקודה סופית בפרשה זו, ואתה כבר תדע להסיק את המסקנות מהמחקר ההסטורי" של הטלפון ובהזדמנות תמציא לנשיא ולי את שיקול דעתך האחרון בענין זה.

ט"ו בתמוז תשי"ח
3 ביולי 1958

יהודית סלוצקי שלום וברכה,

קבלתי זה עתה את מכתבך מיום 26.6.1958, אני מודה לך מאד.

אשר לפרשת השיחה הטלפונית הראשונה בין ירושלים לקהיר, כבר אמרתי לך, הענין הפך למחקר היסטורי, אמש נזדמנו אצלנו ותיקי ירושלים, וביניהם הח' זאבי, העובד בעירית ירושלים, ופתאום אומר לי זאבי: "האם אינך זוכרת - שלחת טלגרמה לאחותך לקהיר ובה מספר הטלפון של ועד הקהילה", ואני לא מתחילה להזכר בענין הטלגרמה. ומשבתי כי אני טלפנתי ראשונה אליה ומסרתי לה מספר הטלפון. על כל פנים, אני מודה לך שאתה חוקר הענין.

בענין ההפלגה הצלחת לתאר יפה את כל הרקע באותם הימים, אך אני מעוניינת מאד בפרוטוקולים של מפא"י, אנסה מצידי לפנות למרכז המפלגה, ואם אקבל את החומר אעשה שני העתקים, בשבילי ובשבילך.

בענין חות תלמוד לא אוכל להסכים לך שדי להזכיר את רמת רחל ואת סנהדריה, אני עומדת על זה שתזכיר גם את חות תלפיות ומקור חיים.

חות תלפיות עמדה לבדה מול פני המזרח, השתרעה אז על שטח כמעט שוה לרמת-רחל, היתה חשופה בפני התוקפים מן המזרח, ופעולת ההגנה במקום היתה מאומצת וקשה.

ומקור חיים עמדה מול פני בית-צפפה, היתה נתקפת תכופות, והתאפקה על נפשה, מדוע צריך להזכיר רק את רמת רחל וסנהדריה בירושלים באותם הימים?

./.

חוה הלמוד נוסדה ב- 1928, בפרוץ מאורעות 1929 היתה הראשונה להתקפה, נאלצה לשבת לזמן מה, אך כעבור שבועיים ימים היינו בחזרה בחוה, ומאז לא נעזבה במשך כל ימות המאורעות תרצ"ו - תרצ"ח ועמדנו בה עם הנוער ב- 1948.

אגב, כל חברי שהיו אתי אז בחוה, אפילו הנערים, מבקשים ממני להמליץ על קבלת "אות ההגנה", ואמנם ראויים לזה, אך אין זה נוגע כבר אליך.

את הפרק על תרפ"ט יקרא הנשיא ואקרא אנכי. אני גומרת הפרקים של תרצ"ו ואחזיר לך בקרוב עם הערותי.

אני רואה שהשקעת הרבה עמל. הדברים חשובים לא רק לדור שלנו, כי אם לדורות הבאים אחרינו, אחה מקיף ומאיר כל מה שעבר עלינו במאורעות ובמאבק - -

כט סיון תשי"ח
17 ליוני 1958

למר יהודה סלוצקי רב שלום,

אתמול כתבתי לך, והיום נתקבל מכתבך מכ"ד סיון. ברצון אשיב לך על שאלותיך.

מאסרו של אברהם אכר זכור לי היטב. הנשיא שלנו גם הוא היה בשעה שא. אבר נאסר. אתפרש שיחה אתו ואכתב בפרטרוס.

בינתים אשיב לך בענין ויינגרטן: כרגע שוחחתי אתו טלפונית, טעות בידו שמסר לי איזה זכרונות. בקשתי אמנם לפני כשנה שירשום את דבריו, אף נתתי לפניו כעין שאלון בכדי להקל עליו הרשימה. ויעצתי לו להעלות זכרונותיו על הניר. חזרתי עתה על בקשתי והסברתי לו שחשוב שימציא הכל ישר למערכת מ. הבסתון. נא להאיץ בו גם מצדך. ודאי שמעת עליו - הוא איש ועד העיר-העתיקה בירושלים שכנה את עצמו "האביר" של העיר העתיקה. במאורעות השונים, עד מלחמת השחרור, היה מקובל על חברי ההגנה היינו נעזרים בו.

בשנות 1947 - 1948 נחלקו הדעות עליו. מוטב שיעלה בעצמו את זכרונותיו.

מדינת ישראל

מערכת תולדות-ההגנה, משרד הבטחון, הקריה

תל-אביב ט' בתמוז
תשי"ח

26.6.58 מס'

לכבוד
גב' רחל ינאית

שלום רב, וברכה

רק היום באתי למערכת משום מארכיונים בארץ ומצאתי את מכתביך מ-16
מ-17, ומ-18 ליוני - הנני מזדרז לענות עליהם.

א) בקשר לפרשת שיחות ירושלים-קהיר, אני ממשיך לברר פרשה זו ובדעתי לרכז את כל החומר העובדתי שיש בידנו על מנת שאפשר יהיה להוציא משפט אוביקטיבי. בדרך-כלל קובעות כל העדויות שהשיחה הראשונה היתה בשבת. לכשארכז את כל החומר (תעודות ועדויות) אשלח לך העתק ממנו.

ב) בענין ההבלגה יש בכתב-היד פרק מיוחד (פרק מ"ב, עמ' 846-867) בו ניסיתי להאבק עם הבעיה, ואת הקוראים לשפוט אם יכולתי לה.

ג) בענין האימונים - האימונים בקרית-ענבים בתקיימו בתרצ"ד (אני עצמי השתתפתי באחד המחזורים). על כך מסופר בכתב-היד בעמ' 770.

ד) בענין הפרוטוקולים של מפא"י. הפרוטוקולים שמורים בארכיון מפא"י ולא קל להוציאם משם, אבל מובטחני שאם את או כב' הנשיא יפנו אל ארכיון המפלגה יכינו להם העתקים מהם. אם יהיה צורך ארכל אז למסור לארכיון מפא"י את תאריכי הישיבות שבהן התנהל ויכוח על הבלגה לפי הרישום ברשימותי על מנת שיעתיקון עבורך.

ה) זוכר אני יפה את חוֹות הלימוד במאורעות תרצ"ו-תרצ"ט, כל אותן השנים הייתי ברמת-רחל, ולא פעם היינו יוצאים לחוות הלימוד. למטל, לשאוב מים בעת שהיו הערבים מנתקים את צנור המים מבריכות שלמה. אף על פי כן יש לזכור כי בתקופת 1936-1939 הקיפו המהומות את כל הארץ ופגעו במאות נקודות, ואי-אפשר להזכיר את כולן. הזכרתי את רמת-רחל וסנהדריה בתור שתי הנקודות הקיצוניות, בבחינת "מדן ועד באר-שבע".

ו) הנני שולח לכם בזאת את הפרקים המתארים את מאורעות תרפ"ט. אבקשכם להחזירם לנו, כי זקוקים אנו לכל טופס לצרכי ערכיה.

ז) התקשרנו עם מר ויינגרטן וכשנעלה את דבריו על הכתב, אשלח לך העתקק מהם.

בכבוד ובברכה,
יהודה סלוצקי
יהודה סלוצקי
ב/מערכת תולדות-ההגנה.

יס/חס

ז.ב. 908

ל' בסיון תשי"ח
18 ביוני 1958

למר יהודה סלוצקי שלום רב,

בטרם אשיב לך בענין שאלת - על מאסרו של אברהם אבר, ברצוני להעיר לדבריך על מצב ההגנה בירושלים בשנות תרצ"ו - תרצ"ז.

אני קורא בענין את סיפורך דבריך על המאורעות בערים בתקופה זו: הרבית בפרטים על מצב ההגנה בתל-אביב-יפו ובנקודות הספר, ועל חיפה וסביבתה, ובהגיעך לירושלים צמצמת וקמצת יותר מדי. בדף 689 אתה כותב: "אפין המיוחד של ירושלים וחיפה כערים מעורבות, בניגוד לתל-אביב העבריה, גרם לכמה שנויים באופי הגנתן. בירושלים היתה עוד קיימת רוחה של שנת תרפ"ט. למעשה היה קיים גוש גדול של שכונות יהודיים ובשכונותיו הקיצוניות התבצרו המגינים בבתים מבוצרים. רמת-רחל חסמה את הדרך לבנופיה מדרום ובנין חדר האוכל העבקי שלה שמש מעין מבצר מגן על תלפיות וסביבותיה".

ומה לא? איך זה אינך מזכיר את __חוה-תלפיות__, שהיתה צופה מזית המזרח ונתקפה מכוונות, __וצפון תלפיות__ (לאחר פנה אחת מזכיר את המספר ביליג שנרצח ליד שלחן עבודתו ע"י צלף ערבי) ואיפה __ארנונה__ שהיתה גם היא חשופה מן המזרח. ובפרט __מקור חיים__. מרמת רחל אתה קופץ ישר ל"בנין המשותף בסנהדריה".

ומכיון שנגעתי במאורעות תרצ"ו, הייתי רוצה לבקש פרטים נוספים על בעית ההבלגה. ידוע שהמוסדות קבעו אז את ההבלגה וכפו אותה על חברי ההגנה, אך __בשורות__ היו רבים שסלדה נפשם מההבלגה. והייתי בין אלה שלחמו נגד ההבלגה. במרחק הימים נראה לי שרוב החברים היו נגד ההבלגה. בישיבות ובשיחות לא פסקו להתוכח על ההבלגה.

../

בדף 685 אתה אומר "ברור שההבלגה עודדה את אומץ לבם הקטן של בריוני הסביבה, את יפו, סלמה ויאזור..." ואתה מוסיף ואומר: "ההבלגה גרמה לירידת המוניתה. כל השמירה הפכה לשגלונית ולא היתה ערה" — והלאה "משטר ההבלגה והשמירה הפסיבית לא הניחו את דעתם (של החברים)"

בענין האמונים הנך אומר: "בחורף תרצ"ו לא התקיימו כמעט אמונים". הייתי מבקשת שתבדוק ענין האמונים בירושלים. זכורים לי היטב הקורסים שהתקיימו ב"עליה הגג" בקרית-ענבים, רבים החברים שהאמנו בקורסים האלה האם לא חלו בהרצ"ו?

בדף 693 אתה מצטט את דברי אליהו גבריל כצ. בועדה הפוליטית של מפא"י בחדש מאי 1936, נגד ההבלגה. הייתי מבקשת ממך, הואיל והדו"חים של המפא"י לפניך, האם לא יכבד עליך להמציא לי העתק מהדיכוח על ההבלגה בישיבות מרכז המפלגה, מראשית המאורעות ובמשך כל הקיץ בתרצ"ו?

אולי נתקלת בויכוח בין ב.ג. ובין החברים. ביניהם גם דברי? ב.ג. השיב בתרעומת על שאין אנו מעריכים את חשיבותה ההיסטורית של ההבלגה, והימים בירושלים אז מסוער ביותר, אחרי רצח השומר במחצבה ע"י גבעת שאול ובעיקר אחרי יריות המרצחים על הקהל היוצא מקולנוע "אריסון"

אודה לך מאד אם תוכל להמציא לנו העתק מהויכוח בשאלת ההבלגה מהישיבות של המרכז בקיץ 1936.

ולבסוף הנני לבקשך בשם הנשיא ובשמי להואיל להמציא לנו שוב לימים מספר את החומר על מאורעות תרצ"ו. יש לנו צורך לבדוק איזה עובדות ולהשוות עם זכרונות החברי (דבריהם בכנס למחצית היובל של תרפ"ט אשר כינסנו בבית-הנשיא). נשתדל להחזיר לך במהרה, ואכתוב לך בקרוב על מאמרו של א. אבר, אשר בקשת.

../

כתוצאה זו ארשה לעצמי להעיר הערה אישית:
עד שנת תרצ"ו היית פעילה טרי יום, טרי ערב בעניני ההגנה במפקדה ובועד בירושלים, פרט לחדשי טחלקי בשנת 1935.

בראשית אפריל 1936 הייבו בסיור בעבר הירדן (בן צבי ואני עם שני ידידים מטורגיתם) ובעקבה, וכאשר חזרנו משם דרך ראס-אל-נקור לבאר-שבע – נתקלנו כבר בפנים זועמים, נפלנו לאוניה של ראשית מאורעות תרצ"ו.

התעם לא כמו במאורעות תרפ"ט – לא נעזבה חות הלמוד ונאלצתי להיות מרותקת אליה. החוה היתה חשופה בפני אנשי הכנופיות מן המזרח מסבידואים מתכסר דאוביה ומת"שב מסור-בהיר. במעט מדי לילה היו מצליפים עלינו.

בחוה היינו חבר קטן של מבוגרים (4 עובדות ושני עובר חשומר והמדריך) וכארבעים בנות. האחריות היתה גדולה ומכרחת הייתי להמצא פה רוב הימים ולעתים קרובות גם בלילות.

תוספתי להשתתף אמנם גם במפקדה, גם בועד אך לא ברציפות, כי התמסרתי כלי להוה. ברור היה שעלינו לחזק ולבצר את החוה. בשנת תרצ"ח הקימונו גם בין שני בעל שת קומות, מבוצר יותר וקבלנו מספר נוסף של בנות, ובפרוץ מלחמת העולם – קבלנו גם חבורת בנים לחוה.

על אודות ימי המאורעות האלה וביחוד על עמידתה של החוה במלחמת השחרור יש הרבה לספר אך זוהי כבר פרשה בפני עצמה – איך עכדנו עם הני-נוער, מנותקים מירושלים ואף מהלפיות — וזו פרשה מענינת דוקא – האם אתה אומר להביע בה להקופת מלחמה השחרור?

כח' בסיון תשי
16 ביוני 58.

ליהודה סלוצקי רב שלום וברכה,

אני קוראת בעניין רב את פרקי ספר ההגנה שהואלת להמציא לנשיא, ונזכרים שנינו בחיי ההגנה באותם הימים וחיים אותם מחדש – –

אתה עורך מחקר היסטורי ממשי, תבוא על הברכה על עמלך הרב, הנך משתדל גם על פרטים ומרבה לתהות על קטנות. התפעלתי שענין "הטלפון לקהיר" הפך גם הוא למחקר, והביא לחליפת מכתבים מחקרית בין הנשיא ובינך. מכיון שכך אני רוצה לשאלך אם יש ביכלתך לקבוע לאחר כל הבירורים:

א. האם הקשר הטלפוני <u>הראשון בא מירושלים לקהיר ולא להיפך</u>. אני עומדת על כך שהטלפון הראשון היה בועד הקהלה מאתנו לתמר לקהיר. כי ידעתי את מספר הטלפון שלה, ואילו היא לא ידעה שאנו יושבים בועד הקהלה ומספר הטלפון של הועד לא היה ידוע לה. (בצריף שלנו ברחביה עוד לא היה טלפון באותם הימים).

ב. על סמך מה קבעת שהטלפון היה ביום השבת ולא ביום הראשון? עד כמה שזכור לי – טלפנתי לאחר הרצח במוצא שהיה בשבת, וזכור לי מאד הבכי של הרוזה, כאשר התפרץ בהשכמה הבוקר ביום א' לועד הקהלה, והקים רעש גדול – היינו נבוכים ומזועזעים והתפשנו קשר עם קהיר – הניסיון להשיג קשה היה – "מפני השבת", ונדמה לי שזה היה ביום א' לפנות ערב. דברתי בטלפון בקול רם ולא רק החברים שהיו בחדר, כי אם גם בחוץ, מסביב לבית, הקשיבו לשיחה, על כן כה רבים החברים שזוכרים את הטלפון לקהיר. מספר, למשל, אבני – "אני באתי לועד הקהלה, לאחר שהייתי 48 שעות בעמדה, ומצאתי שהחברים מקשיבים לשיחה הטלפונית לקהיר ועשיתי אזני כאפרכסה" – אולי יש לך מוסמכים יותר שקולים בענין מועד השיחה? ברור, שלאחר השיחה הראשונה באו שיחות נוספות, בעיקר מצד תמר מקהיר, ובזמן שהיא השיגה את הטלפון שוחחו גם צדיקוב, הדהר ואחרים, ואולי הדהר השיב בעצמו את הקשר לאחר שנודע לו מספר מס. הטלפון של ועד הקהלה, דבר קטן כזה, כמו הטלפון לקהיר– וקשה לקבוע את הפרטים הערכתיי

מדינת ישראל

מערכת "תולדות ההגנה", משרד=הבטחון, הקריה.

טלפון: ______	קבלת קהל { ימים: ______
ת. ד.: ______	שעות: ______

תל=אביב, י"ג חשון תשי"ח
7 בנובמבר 1957,

מס' ______

לכבוד
מר יהושע אלמוג
לשכת הנשיא
ירושלים

מר אלמוג היקר

א) בזה הנני לאשר את קבלתן של רשימותיו של א.ח.כהן ואת החומר של גדוד העבודה והן חן לך על שהעברת אותם אלינו.

ב) הנני שולח לכם מחדש את פרק י"ד המחודש, ואבקש ממך למסור לכב' הנשיא כי יעבור עליו ויעיר את הערותיו, אשר אנו מצפים להן.

בברכה,
יהודה סלוצקי
יהודה סלוצקי
במערכת "תולדות ההגנה"

יס/לשר.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1. [illegible]

2. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

מדינת ישראל

[ת]ולדות-ההגנה, משרד הבטחון, הקריה

קבלת קהל: | ימים: ______ שעות: ______

תל-אביב. ח' בתשרי תשי"ח

3.10.57 מס'

לכבוד

נשיא ישראל

מר יצחק בן-צבי

שלום רב, וגמר חתימה טובה

בזה הנני שולח לך נוסח מחודש של פרק י"ד בספרנו, שהוא, כידוע לך, אחד הפרקים ה"עדינים" בספרנו.

פרק זה נכתב מחדש משום שחומר חדש הגיע אלידינו בזמן האחרון השתמשתי ב"ספר השומר" (החדש) וכן בתעודות ומכתבים שהגיעו לידינו וברשימות שהמציא לנו הח' משה ברסלבסקי. כן קצרתי ב-90% את פרשת ה"אכס" (בהתאם להחלטתנו בישיבת המערכת האחרונה) והשארתי ממנה רק את הנחוץ להבנת משתלשלות העינינים מבחינה הסטורית.

בימים האחרונים אבוא עם פרק חדש זה אל שמואל הפטר ויחד נעבור על הפרק ונשתדל להוציא ממנו כל דבר שיש בו אי דיוק או פגיעה אישית מבלי לפגוע כמובן, באמת ההיסטורית.

הנני עובר עתה על פרקי הספר ומתקנם בהתאם להער-ותיך ולהערותיהם של שאר חברי המערכת.

בברכת שנה טובה לך ולרעיתך
ולכל בית-ישראל

יהודה סלוצקי
יהודה סלוצקי
ב/מערכת תולדות-ההגנה.

נ.ב. אבקש בכל זאת [illegible] להחזיר לנו את הפרק, כי זה פרק דרוש לנו לצורך העריכה
הנ"ל

יס/חס

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

הערות לפרק י"ד

1) עמ.. שורה.."סיסמה דנ" – י. מלמוד –"בגדוד העבודה" (ס' "השומר" עמ' 300)

2) עמ.. שורה..."כ-700 חברים" – מספר חברי ה"גדוד" (לפי הטבלה בקובץ "גדוד העבודה" – ח"א תרצ"ב, עמ' 292) היה:

בחשוון תרפ"א –	88 חברים	בתשרי תרפ"ה	665 חברים
" תרפ"ב –	560 "	" תרפ"ו	609 "
" תרפ"ג –	592 "	" תרפ"ז	631 "
" תרפ"ד –	432 "		

בתרפ"ד הפחת מספר החברים עקב יציאת עין-חרוד מן הגדוד, בכסלו תרפ"ז התפלג הגדוד, כ- 300 מחבריו נשארו בפלג ה"ימני" וכ-200 בפלג ה"שמאל", השאר עזבוהו בימי הפילוג. בעת אחודו של שארית "גדוד העבודה" עם "הקיבוץ המאוחד". בכסלו תר"ץ (1929) היו בו בשלושת פלוגותיו (תל-יוסף, כפר-גלעדי ורמת-רחל) – 250 חברים.

3) עמ.. שורה.. "2200 הבחורים" – גם מספר זה הובא לפי המקור הנ"ל המציין את "תנועת החברים בגדוד לפי השנים כדלקמן:

בתר"פ נכנסו	88 חברים	בתרפ"ד נכנסו	287 חברים
בתרפ"א "	694 "	בתרפ"ה "	376 "
בתרפ"ב "	372 "	בתרפ"ו "	226 "
בתרפ"ג "	183 "	סה"כ	2226 חברים

4) עמ.. שורה.. "פגע לא פעם" – בראשית דרכו בעמק יזרעאל התנגד ה"גדוד" להתישבותם של גופים נוספים בעמק חרוד ותבע כי כל גוש הקרקע כ-30000 דונם ינתן לו, כדי שיוכל להגשים את תכניתו של ש. לבקוביץ (לביא) להקמת משק קיבוצי גדול ואוטארקי. במצעו לועידת ההסתדרות השניה (תרפ"ג) יצא הגדוד בתביעה ש"ההסתדרות" לא תכיר במושבי העובדים כבחלק מן ההתישבות העובדת.

5) עמ.. שורה.. "נאלץ לפרוש" – ~~בראשית דרכו בעמק יזרעאל התנגד ה"גדוד"~~ ר' ס. ברסלבסקי – "תנועת הפועלים הארץ-ישראלית", חלק ב', עמ' 80 בהערה. בין הפורשים אחד מראשוני "ההגנה" בחיפה ברל רפטור.

(5א) עמ... שורה... "[illegible]" – [illegible] – אל הגבול" – [illegible]

6) עמ...שורה.. "מדרון מסוכן" – יש לזכור כי בימים ההם חפשו גם אנשי "אחדות העבודה" דרך של הבנה עם רוסיה מתוך נמוקים ציוניים,

כך יש להסביר את פרש"ת נסיעתם של בן-גוריון וחברים אחרים של התנועה לרוסיה, בשם ההסתדרות, את יצירת "החלוץ הליגאלי" וכד' במכתב מ- 26.12.1923 (א.ע. - תיק גדוד עבודה) שכתב יהודה קופלביץ, מראשי ה"גדוד" בעת בקורו ברוסיה, ליהודה (וולפסון?) כותב הוא: "קשרינו עם האינטרנציונל לא למען קבלרקלרציה אלא להיות חלק מהבונים את החברה הקומ(ונ)יסטית הבין=לאומית - ע"י הקשרים האלה נחזק איש את אחיו, לא יעבדו חברינו ברוסיה על שגיאותינו יהי, הדין גם אנו מהם - העתקה המכתב הזה תשלח לישראל - רציתי לשמוע דעתו בנדון זה (ישראל - הוא י.שוחט).
בפגישה בין ד. בן=גוריון ובין ראשי ה"גדוד" יהודה קופלביץ, יצחק לנדוברג (שדה) ואל. ליובלינג שהתקיימה בראשית תרפ"ה (12.12.1924). בן=גוריון העמיד את השאלה לאן פניהם מועדות: לסוציאליזם ציוני או לקומוניזם? תשובה מפורשת לא נתנה לו, אולם יצחק שדה הביע דעתו כי ראוי היה לתנועה העבודה לפרוש מן הקונגרס הציוני (זו היתה עמדה דומה לזו של פועלי ציון שמאל בימים ההם, שגם הם רצו אז"לקנות כרטיס=כניסה" לעולם הקומוניסטי ע"י התכחשות לקונגרס הציוני ולשפה העבריה). פרוטוקול פגישה זו ב"בית טרומפלדור" (תל=יוסף).

7) עמ..שורה.. "שקבלו עם היסול" - כגון ההצעה שועדה מורכבת מבאי-כח הסתדרויות פועלים בין=לאומיות תפקח על העליה וההתישבות היהודית על מנת שלא תפגעה בישוב הערבי בארץ, רעש גדול עורר ב"גדוד" ענין פרנבך. פרנבך, סוציאליסט יהודי מגרמניה שהתקרב לפו"עץ בא לבקר ארצה, בתל=יוסף הוזמן לשיחה ע"י אנשי ה"שמאל" ש"פקחו" את עיניו ו"הוכיחו" לו כי ההתישבות היהודית, כפי שהמוסדות הלאומיים מנהלים אותה, גורמת לנישול הערבים מן הארץ. במשפט פנימי שנערך ב"גדוד", בענין זה נשללה מאחד מראשי המדברים, ירחמיאל לוקצ'ר, "הזכות לשאת בתפקיד צבורי אחראי גדודאי, על הבחר לארגן גדודאי במשך שנה אחת" ("פסק דין בענין לוקצ'ר ואייזיק" - 8.6.1925 - א.ע.). ר' ז. איקרזון "מעשה פיגול" "מחיינו" מ-5.4.2926 בסוף אותה שנה הועמד לוקצ'ר שוב לדין באשמת שיתוף פעולה עם ה"פרקציה", והחלט להוציאו מן ה"גדוד".

8) עמ'..שורה.. "צנהר של זהב" א.ז. גרינברג -"דבר" 31.12.1926

9) עמ'..שורה.. "האסון הוא אסון" - מ. בילינסון, שם 7.1.1926.

10) עמ'..שורה.. "נשפט איש" - ~~גם~~ בס' "השומר" (עמ' 475) באה רשימת חברי "ארגון חברי "השומר" ל"שעבר" ברשימה 57 שמות, מהם כמה שפרשו מישראל שוחט

~~עם-רם~~

עם באשית פעולתו הסיפרטית (כמו יוסף נחמני ויצחק לנדקברג) לעומת זאת לא באו שום שמות חברים אחרים שלקחו חלק בעבודת ה"קבוץ" (אלכסנדר זייד, דוד פיש, מאיר קוזלובסקי, יהושע איידיק) כן לא נכנסו אליה שמות רוב חברי הקיבוץ שנסעו לרוסיה (כבון צ. אלקינד, לבצמן, ויטקה רייבין, סש^ה רייניש, איידיק אלטשולר, ברוך ליכטהויז ואחרים) ובכלל לקויה הרשימה ביותר וחסר. גם לפי עדותו של י. אידיק (א.ח-ה) לא עלה מספר חברי הקיבוץ על 60.

11) עמ.. שורה.. "חברי "השומר" - ביניהם יש־ראל ומניה שוחט, שמואליק הפטר, צבי נדב, פ. שניארסון, נחום הורביץ, אליעזר וצבי קרול, מאיר קוזלובסקי, מאיר ספקטור ואחרים.

12) עמ.. שורה.."צעירי השומר" ביניהם יוסף חריט (המכונה "קש"), ששימש מעין מקשר בין המבוגרים והצעירים, משה אלכסנדרוברובסקי, משה אליוביץ, זליג שטורמן, שמעון דרוקר, טוביה הורביץ האחים ש אברמסון, יוסף מלמוד, אברהם דובנוב.

13) עמ...שורה.."גימנזיסטים" יש ירחמיאל לוקצ'ר, שמואל גבעוני, יהושע איידיק, בנימין בירמן, יצחק מולדבי, ישראל סימקין ובנימין שייבגרים.

14) עמ.. שורה.."בני העליה השלישית" בהם האחים עמנואל וויטקה רייבין, איידיק אלטשולר, צבי לויטין (המכונה מצ'רה), יצחק (איסאצ'קה) רטנר, יצחק וישנבסקי, משה חרולוב, ברוך ליכטהויז ואחרים.

15) עמ.. שורה.."בחורים נפלאים" - עדותו של זלמן זייבר (א.ח.ה.)

16) עמ..שורה.."חברי "השומר" הותיקים" - ז. שטורמן ב' "השומר" עמ.400

17) עמ..ש ורה.."בסוד עניני הקיבוץ" - בס' "השומר" עמ' 303 מספר יוסף מלמוד על קבלתו ל"קיבוץ" בשנת 1925, בין הצעירים שנתקבלו במאוחר היה גם אברהם דובנוב, ש עלה ארצה והוא ילד בן 10, אביו, בעל מאפיה בסמולנסק שלחו ארצה ב- 1914 להתחנך, והוא השתקע בשנות המלחמה במרחביה.(ר.ס. "השומר", עמ' 443).

18) עמ..שורה.."קבוצה קטן" - י.שוחט - "שליחות ודרך" (ס'"השומר"עמ.73).

19) עמ.. שורה.. "נטל על שכמו" והקטעים הבאים - כל אלה לוקחו מטיוטא להרצאה בת בלי שם שנכתבה בראשית 1926 בכתב ידו של.........והמצויה בא.ח.ה. יש לשער כי ההרצאה שלפי הכנה שייכת היא ל"ימין" שבקבוץ, נכתבה לרגל הויכוח באסיפה שלפני צאת משלחת הגדוד לרוסיה.

19א) עמ..שורה.."ילכד סביבו" - בתעודות שהעתיק מ. ברסלבסקי מארכיון ה"קיבוץ" שנעלם (מ. ברסלבסקי - "היסוד שלא נשכח", "למרחב" 24.5.57) כתוב: "אנחנו חפצים לברוא כוח מאורגן ריבוליוציוני-אקטיבי, שיגן על הקנינים הלאומיים והסוציאליים של העם"

19ב) "בתעודה אחרת" - מאמרו הנ"ל של מ. ברסלבסקי. הנוסח בספרנו לפי רשימותיו המקוריות של ברסלבסקי (א.ת.ה.)

19ג) עמ..שורה.."גוש זה הגדוד" - קטע זה מן ההרצאה הנזכרת לעיל.

19ד) עמ..שורה.."לעשות מה שהוא אינו עושה" - מאמרו הנ"ל של מ.ברסלבסקי הן ראוי להזכיר את ההחלטה של חובת שמירה (ארכיון: "אין שמירתו כדין שמירת נשק" (שם).

20) עמ..שורה.."הפעולה הראשונה" - ר' מ. שנארסון, ס."השומר",עמ.292.

21) עמ..שורה.."בראש אגודה טירוריסטית" ר' עמ...בספר זה.

22) עמ..שורה.. "מזוינים במקלות" - י.דקל - "ההגנה בת"א" - ההגנה בת"א, עמ' 170.

23) עמ..שורה.."ארגזי הזהב" - עדותו של ז. שטורמן בס"ה"שומר",עמ' 401.

24) עמ..שורה.."אברהם חייקינד" - חייקינד עזב את הארץ לאחר ה"אבט". ב-1926 חזר ארצה ותבע שישולם לו חלק מן הכסף שעזר בהשגתו. הוא גם פנה בענין זה לארגון ה"הגנה" (ר' מכתבו של י. פת לי. הכט מ-13.9.1926) אחר כך חזר חייקינד לפולין, שינה את שמו לאברהם ליובעס, ובשם זה פרסם את הספר "די פארגעסענע און קאמפף פאר ארץ-ישראל" (וורשה 1930) המכיל את תולדות הגדודים העברים ואת השתתפותם בהגנת הארץ. בספר מופיעה גם תמונתו (תמונה מס' 45). עקבותיו נעלמו בימי המלחמה העולמית. בנו של חייקינד - אריה - היה אציר עז נפש, התגייס לצבא הבריטי ואח"כ לפלמ"ח, נפל בן 25 במלחמת העצמאות בקסטון (ר'ס"יזכור")

25) עמ.. שורה.. "הקצינים היהודים" ר' זכרונותיו של ד.הדהר שפורסמו ב"מארגין זשורנאל" האמריקאי ב- 18.4.1951.

26) עמ.שורה.. -"העבודה" - מכתבו של אל.גולומב למ.שרתוק ולדב הוז מ- 30.7.1924 ("חביון עוז", ת"א עמ' 306).

27) עמ.. שורה.. "משהגענו לעומק" - י.קרול - ס' "השומר" עמ' 334.

28א) עמ.. שורה.. "בעל מקצוע" - בעל מקצוע זה היה חבר בגדוד איסר בירנצווייג (בארי)

28) עמ.. שורה.. "את הנשק שהפיע" מ.ברנובסקי - שם, עמ' 335.

29) עמ.. שורה.. "ממאות רובים" - שם.

30) עמ.. שורה.. "חרושת העמק " -בענין זה ר' י.שוחט -"שליחות ודרך" (ס' השומר עמ' 66) וכן מאות עדויותיהם של נפתלי שניארסון ואליק סוחצבר (א.ת.ה.) לפי עדויות אלה יש לשער כי תיאורו של שוחט מוגזם במקצת, ובית החרושת לא הגיע לשלב של תעשית נשק כל שהוא.

31) עמ.. שורה.. "פשט המפעל את הרגל" - ר' מודעה ב"דבר" 28.5.1928 על פשיטת הרגל של "חרושת העמק" וכן ר' את חוזה השותפות של "חרושת העמק" בס' "השומר" עמ' 470-471.

32) עמ.. שורה.. "ישראל סימקין" - ר' עדותו של י.סימקין וכן דברי ישראל שוחט בס'"השומר", עמ' 66.

33) עמ.. שורה.. "בעזרת תורכי" ס' "השומר" , עמ' 65.

34) עמ.. שורה.. "הסנונית הראשונה" - במכתב של מ. שוחט לי.לוקצ'ר לברלין מ- 24.5.1924 הוא כותב לו:

35) עמ.. שורה.. "בית ספר ~~ראשון~~ לתעופה" - י.שוחט - ס' "השומר", עמ' 67

36) עמ.. שורה.. "אחדים מחברי" - שם, עמ' 69

37) עמ.שורה. "אחד מהקבוצה" - שם, עמ' 70

38) עמ.. שורה.. "בראשית 1925" - מכתב ההמלצה של איינשטיין (שצלומו בא בס' "השומר" עמ' 69) נכתב ב- 24.10.1924, אולם שניארסון

כותב (ב"ס "השומר" עמ' 410) כי "השמריר [?] עזב את ברלין למשך כמה חדשים" והראיון עצמו התקיים רק בראשית 1925.

39. עמ..שורה... "על עברו של "השומר" - ס. טביאורסון [?] - ס' "השומר", עמ' 410.

40. עמ...שורה... "הרגשתי" - י. שוחט - ס' "השומר" עמ' 70.

41. עמ...שורה... "תזכיר פוליטי" - בתשובות "ועדת הבירור" מ 1927 (א.ח.ה. תעודה 1891) כותב: "שני חברי המשלחת - - בהלו לשבת באתם לחו"ל (לרופיה) עם וכתן פוליטי, הגישו תזכיר פוליטי, ~~הגישו תזכיר פוליטי~~ ועל סמך זה השיגו רשיון". התזכיר שמור מן הסתם באחד הארכיונים של ברית המועצות.

42. עמ...שורה... "במתנת פועלי ציון" - ביניהם אלכסנדר חשין, חבר מערכת "האחדות" בימי העליה השניה ונתן פינסצ'וג [?], שבקר בארץ במשלחת פועלי-ציון בשנת 1920 ושהה בתל-חי בימי המאורעות בחורף תר"פ".

43) עמ...שורה... "במגל "השומר" בשנת תר"פ" - והקטעים הבאים - לפי תעודה 2274 (א.ח.ה.).

44) עמ...שורה... "תכנית התאיבה" [?] - עדותו של ד"ר אוסר [?] האן (א.ח.ה.)

45) עמ...שורה... "הגיבור מתל-יוסף" - י. סלמור [?] - ס' "השומר", עמ' 302.
ד"ר האן שהיה לוטננט בצבא האוסטרי" המספר בעדותו (א.ח.ה.) על הקורס שהתקיים בחולי [?] - בספטמבר 1924, מספר כי ישראל שוחט בא לקב' חפצי-בה, שבה עבד אז (והוא אז במחנית השבה בארץ) והזמינו לפגישה בירושלים, בה נוכחו גם מניה שוחט ופרנץ-וייזל. הוא אסף את הבחורים, אחד מהם היה קצין בצבא התורכי ובפה מהם שרתו בגדוד העברי, בת"ם, התחמרות, אמוני שדה, בחירת מחסה וזריקת רמונים "סבין הבחורים - מספר הוא - אני זוכר את הצעיר ביותר - אברמ'לה (הוא אברהם רובנוב [?], שהיה אז כבן 20). האן זוכר שבטיול על התבור אמר אחד המטיילים: "פה יפה מאד, אבל יהיה יותר יפה כשיתבוסס כאן רגל אדום".

46) עמ...שורה... "תכנית להגנת העמק" - ז. פרן וייזל "20 שנה אחרי הפוגרום הטליסי" [?] (חרות", מ 26.8.1949) במכתב אל המערכת מיום 5.1.1957 כותב ד"ר פרן-ויזל בין השאר: "התכנית אשר עבדתי א, להגנת העמק לא נתקבלה ע"י שוחט, לכן אין לה ערך היסטורי. היא היתה מבוססת על ההנחה שלכנופיות הערבים רק מעט רובים ומכונות יריה. כמו כן היתה הנחתנו שהבריטים יבואו לעזרת המושבות היהודיות רק אחרי ימים מספר, ועלינו להחזיק מעמד

לכל הפחות 3 ימים, אבל אפשר גם 4 ימים בלי עזרה בריטית.
אני הצעתי לכן:

א) לפנות את צמח, ולהחזיר את כוחותינו משם לעבר גוש גורים; לתפוס עמדות על הגבעות משני צדדי העמק ולתת לאויב להכנס עצמו.

ב) לפנות את המושבות דרומית לדגניה ולתפוס עמדות בין דגניה א' וכנרת, על מנת לסגור שם את הדרך לגליל.

ג) במקרה והערבים יתקדמו לעבר העמק. נתקיף אותם במעבר בקרבת עין חרוד משלושה כיוונים, בו בזמן שנעביר את כל כוחותינו מהחזית דגניה - כינרת להתקפה על העורף שלהם אשר ישאר, לפי הנחתי, עם המוסים שלהם בעיר בית-שאן. בזה קיויתי ליצור "קאננאה" להם ולהשמיד את כל הכוח הערבי.
במקרה והערבים יפנו צפונה ויתקיפו את החזית בגליל, יעמדו הכוחות שם בתפקיד הגנתי והכוחות שלנו אשר בעמק יצאו לעבר הירדן, יתקיפו וישמידו את העורף הערבי ויבטו לכתם את הכוח העיקרי בשפה המערבית של הירדן.
שוחט דחה אז את התכנית בנימוק שאסור לנו לפנות אף מושבה אחת; כשטענתי שלפי הנחתו הוא, יתקיפו כ-8000 ערבים נקודה כמו גשר עם רק 30 מגינים - ענה לי שאא שוחט את המילה אשר לא אשכח לעולם. ואם כך, למה לא יכלו 30 יהודים לעצור 8000 ערבים? הסיכויים שלהם להצליח די טובים...
אני זוכר גם כן שמי שהוא בישיבה ההיא התנגד לתכניתי להתקיף את העורף הערבי בבית-שאן על נשיהם וילדיהם בנימוק שזה לא יפה, להתקיף את מחנה הנשים וכו'... אולם זה היה פרט אשר לא גרם לוויכוח בגלל ההתנגדות העקרונית לפנוי עמדותינו הקדמיות אשר היתה הכרחית לפי תפישתי".

וכוח זה על טכסיסי ההגנה מענין מבחינת הגישה השונה של איש הצבא ושל איש"ההגנה" לגבי פתרון בעיות הגנת הישוב. ומקבילות לו אפשר למצוא בכל תולדות ה"הגנה" מהגנת תל-חי (תר"פ) והמושבות (תרפ"א) ועד להגנת גוש-עציון (תש"ח).

47) עמ...שורה... "קורסים למדריכי ההעפלה" - י. שוחט - מ' "השומר". עמ' 66.

48) עמ...שורה... "בוגרים לקורסים" והקטעים הבאים - לקוחים מפרוטוקול של משפט חברים בו נתבע חנוך רוכל, חבר תל-יוסף ומראשי ה"ימין" בגדוד, לדין ע"י מ. אלקינד, על שכתב מאמר נגד מרכז הגדוד, והאשים במסירת עניני ההגנה ל"שמאל". רוכל עמד על דעתו, והציטטות הם מדבריו לפי אותו פרוטוקול השמור ב"בית טרומפלדור" בתל-יוסף. זרמן.

זייגר כותב בעדותו: "הם ("השמאל") ניסו להפוך את ההגנה לסובופולין שלהם ולא קרבו לחרג הפעילים אלא את חבריהם לדעה" (עדותו בא.ת.ה).

49) עם...שורה... "טיילו בדרכי הארץ" - פ. שניאורסון ס' "השומר", עמ' 411.

50) עם...שורה... "לקיים יתומים" וגו' - תעודה 2274 (א.ת.ה.).

51) עם...שורה... "לביקור במשקים" - מכתב מרכז הגדוד לועד הפועל של ה"הסתדרות" מ 2.4.1926 (ארכיון וה"פ ההסתדרות, תיקי הועד הפועל הישנים סמ' 50).

52) עם...שורה... "בר מכרנאי" - לפי עדותו של פ. שניארסון (ס', השומר", עמ' 411) היה עליו לנסוע לרוסיה, אבל ה"גדוד"" בחר את מכרנאי ר"לא רציבו להגביר את הסתחות שורה בגדוד".

53) עם...שורה... יצריקר" - מתוך הטיוטא להרצאה שנזכרה לעיל ושנכתבה, כנראה, בקשר לויכוח זה.

54) עם...שורה... "הגנה מעפרית" - מתוך מכתב של י. לוקצ'ר מ-25.8.1926 (א.ת.ה.) משם גם הביטויים הבאים ("ליקוידטורים" "חשבון של חנוני")

55) עם...שורה... "נבקר בסוסדות הגוב" - ר' פרוטוקול ישיבת המזכירות מכ"ג בניסן תרפ"ו (ארכיון וה"פ ההסתדרות).

56) עם...שורה... "מזכרונותיו של שוחט" - ס' "השומר" עמ' 70-74

57) עם...שורה... "הוא השתדל" - לאחר כמה שנים פנה מכרנאי אל מניה שוחט ואל חברים אחרים בארץ ובקש מהם שיעזרו לו לחזור לארץ ישראל (פ. שניארסון - ס' "השומר", עמ' 411).

58) עם...שורה... "מלא אמונה" - פ. שניארסון - ס' "השומר", עמ' 411.

59) עם...שורה... "אלקינד הודיע לחברים" - לפי מכתבו הנ"ל של י. לוקצ'ר

60) עם...שורה... "לא איחד" - שם

61) עם...שורה... "מרף הגדוד בא" - מכתבים משנת 1926" מס' 13

62) עם...שורה... "החוג הזה" - א.ת.ה. תעודה 1891.

63) עם...שורה... "אותגו החלוצים" - מחיינו" חוב' מ"א. על הרשימה חתום "אחד המנהיגים". לפי מבנונה יש לשער כי מחברה היה יצחק לנדוברג (ישכר).

64) עמ...שורה... "פלשינים על "השומר" - שם, חוב' ס"א, בחתימת פ.ש. שם הרשימה: "השומר ופלשינגיר".

65) עמ...שורה... "דין פרנבוקסריב" - א.ה.ב. תעודה 2274.

66) עמ...שורה... "חוג מינחר" - ר' .... ועדת הבירור לשאלות - ועד הפועל של ההסתדרות א.ח.ה. (תעודה 1891).

67) עמ...שורה... "קיומו של חוג מאורגן" - שם.

68) עמ...שורה... "פרעו על הפסק" יומן ד. בן=גוריון מ־31.1.1927.

69) עמ...שורה... "פרק את מרכז ההגנה" - במכתב לוה"פ ההסתדרות מכ"ט אדר ב' תרפ"ב הם מודיעים: "פרקנו את המרכז להתעפלות ואין הוא קיים יותר" (ארכיון והו"פ ההסתדרות תיק הועד הפועל משנת 1927, מס' 50)

70) עמ...שורה.. "בחירות פורמליות" - ביומן ד. בן=גוריון מ־13.4.1927 (י"א ניסן תרפ"ז) כתוב: בן=צבי ויוסף שכו מהגליל העליון. החבריא סרבו למלא דרישתם כל זמן שלא יקבלו את החלטות הועדה. ב.צ. ויוסף היו, מבוררים כל זמן היותם בכ"ג. ב־20/1 כותב בן=גוריון: "החלטנו - - אם כפר=גלעדי לא ימלא את החלטות הוה"פ - איננו יכול להשאר ב"גדוד".

71) עמ...שורה... "ידענו בערך" - עדותו של ז. זייגר (א.ת.ה.). וכן עדותו של יוסף הכס.

~~[illegible]~~

72) עמ...שורה... "הנשק לא נמסר" - ארבע רשימות בענין זה נמצאות ביומן ד. בן=גוריון. באחת (מ־30.12.1927) כתוב: י. קופלביץ מוסר חלק מה"שמא בירושלים מתכונן לעזוב את הארץ. בידי השמאל נמצא המחסן. מציע שב"כ הוה"פ יזמין אחדים מן הנשארים וידרוש בתוקף מסירת המכשירים" בשניה (מ־24.6.1928) כתוב: "י. קופלביץ מוסר שאתמול נסעו 13 איש מקבוץ גדוד השמאל לרוסיה. בעוד שבועים יסעו עוד 25. בינתים הם מרכזים את כל חברי הפרקציה בצריפיהם בתור יורשים". בשלישית (מ־15.1.1929) כתוב: י. קופלביץ: - - יש לגמור עם השמאל ולהוציא מהם את המחסן ולהורידו מהמקום בירושלים. יוסף (הכס) מתיחס ברישול ענין המחסן".
וברביעית (מ־19.2.1929) כתוב: "חברי השמאל" הודיעו שלא יחזירו את הכלים. קופליביץ מציע למסור אותם למשפט ההסתדרות (את לנצמן, ויטקה, רייבין, תנחום ועוד). זוהי גם דעת בן=צבי". לפי עדותו של איש פלוגת

השמאל תנחום סולצ׳יבסקי (א.ת.ת.) היו במחסן 6–4 אקדחים וטעם תחמושת. הנשק החבא באבני המחצבה של הגדוד עליד "בצלאל". אחרי לחץ גדול יצאו הוא ואחר מחברי ה"ימין" לבדוק את הנשק ולא מצאוהו. סהנשק–טוען סולצ׳יבסקי – לא נמכר ולא נמסר. הוא נקבר במחצבה ונקוסו בקלם מאתבו". יש לקבל את עדותו של סולצ׳יבסקי בהסתייגות, מאחר שכבראה, ~~מאחר שכבראה~~, קבל את המחסן לאחר ~~לאאא~~ נסיעת חבריו לרוסיה, ויתכן כירוב הנשק כבר נמסר למישהו לפי כן.

73) עם...שורה... "שיתוף חבריו" – ואמנם לקחו שוחט וחבריו חלק בפעולות שונות במתרה "הפועל" והתעופה בארץ בראשית שנות השלושים. בימי המאורעות השתלבו הצעירים שבחבורה כמו יהושע אשל, יוסף חריט, אברהם דרבנוב ואחרים בשורות ההגנה ומלאו בה תפקידים חשובים, כפי שעוד יסופר בפרקים הבאים.

74) עם...שורה..."מצעים מסובכים" – דוגמאות היסטוריות לא תחסרנה. כן נאלצה ~~אאאאא~~ הכנסיה הקתולית להלחם באורדן "בני ההיכל" (הטמפלרים), שנוצר להגן עליה בכוח הנשק. ברוסיה הפך ה"ארגון הלוחם" של מפלגת הס. ר. בשנות המהפכה הרוסית הראשונה לקן של בגידה. הפסיכולוגיה של ארגון טירוריסטי ומנהיגותו תוארה בספרו של דוסטוייבסקי "שדים".